

ΤΕΙ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

«Η Παραοικονομία και η Φοροδιαφυγή στην Ελλάδα»

ΖΑΧΑΡΙΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ, ΑΜ: 2011016

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΜΑΚΡΗΣ Α. ΗΛΙΑΣ

Νοέμβριος 2019,

Καλαμάτα

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θεωρώ υποχρέωσή μου να ευχαριστήσω θερμά τον επιβλέποντα καθηγητή μου **κ. Μακρή Ηλία** για την πολύτιμη καθοδήγησή του.

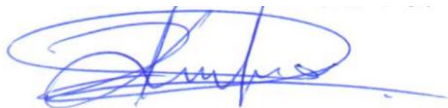
Επίσης, οφείλω να αφιερώσω την πτυχιακή μου εργασία στην οικογένεια μου για την αμέριστη συμπαράσταση που μου παρείχε σε όλα τα χρόνια της φοίτησής μου στο Τ.Ε.Ι. Πελοποννήσου.

**ΔΗΛΩΣΗ ΜΗ ΛΟΓΟΚΛΟΠΗΣ ΚΑΙ
ΑΝΑΛΗΨΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗΣ ΕΥΘΥΝΗΣ**

Με πλήρη επίγνωση των συνεπειών του νόμου περί πνευματικών δικαιωμάτων, δηλώνω ενυπογράφως ότι είμαι αποκλειστικός συγγραφέας της παρούσας Πτυχιακής Εργασίας, για την ολοκλήρωση της οποίας κάθε βοήθεια είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται λεπτομερώς στην εργασία αυτή. Έχω αναφέρει πλήρως και με σαφείς αναφορές, όλες τις πηγές χρήσης δεδομένων, απόψεων, θέσεων και προτάσεων, ιδεών και λεκτικών αναφορών, είτε κατά κυριολεξία είτε βάσει επιστημονικής παράφρασης. Αναλαμβάνω την προσωπική και ατομική ευθύνη ότι σε περίπτωση αποτυχίας στην υλοποίηση των ανωτέρω δηλωθέντων στοιχείων, είμαι υπόλογος έναντι λογοκλοπής, γεγονός που σημαίνει αποτυχία στην Πτυχιακή μου Εργασία και κατά συνέπεια αποτυχία απόκτησης του Τίτλου Σπουδών, πέραν των λοιπών συνεπειών του νόμου περί πνευματικών δικαιωμάτων. Δηλώνω, συνεπώς, ότι αυτή η Πτυχιακή Εργασία προετοιμάστηκε και ολοκληρώθηκε από εμένα προσωπικά και αποκλειστικά και ότι, αναλαμβάνω πλήρως όλες τις συνέπειες του νόμου στην περίπτωση κατά την οποία αποδειχθεί, διαχρονικά, ότι η εργασία αυτή ή τμήμα της δεν μου ανήκει διότι είναι προϊόν λογοκλοπής άλλης πνευματικής ιδιοκτησίας.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ ΖΑΧΑΡΙΑ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ ΖΑΧΑΡΙΑ

25/11/2019

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παραοικονομία ή υπόγεια οικονομία συνιστά ένα σύνθετο πλέγμα το οποίο εμπλέκεται ένας τεράστιος αριθμός ατόμων και φορέων που ανακαλύπτουν συνεχώς τρόπους ώστε να διατηρούν τα εισοδήματά τους αδήλωτα και, άρα, να μην φορολογούνται. Το εμπόριο λαθραίων προϊόντων, ναρκωτικών, όπλων, καθώς και η εμπορία ανθρώπων είναι σήμερα οι σημαντικότερες εκδηλώσεις της παραοικονομίας διεθνώς. Εκτός, όμως, από ανεξάρτητο οικονομικό έγκλημα, οι παράνομες συναλλαγές εντείνουν κι ένα ακόμα, αυτό της φοροδιαφυγής. Η φοροδιαφυγή αφορά στην ηθελημένη δήλωση ψευδών οικονομικών στοιχείων, ώστε να μειώνεται η φορολογική επιβάρυνση του φορολογούμενου, είτε αυτός είναι ιδιώτης είτε επιχείρηση. Η φοροδιαφυγή είναι παράνομη και διακρίνεται από την φοροαποφυγή η εφαρμογή της οποίας δεν θεωρείται έγκλημα, αλλά συνίσταται στην αξιοποίηση των νομικών κενών. Τόσο η παραοικονομία όσο και η φοροδιαφυγή αποτελούν διεθνή φαινόμενα με ιδιαίτερα αυξημένο όγκο που στερούν τεράστια ποσά από τα κρατικά έσοδα. Η παρούσα εργασία μελετά τόσο το φαινόμενο της παραοικονομίας όσο και της φοροδιαφυγής, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στην περίπτωση της ελληνικής οικονομίας που από το 2008 κι έπειτα βρίσκεται σε ιδιαίτερα δεινή οικονομική θέση.

Λέξεις Κλειδιά: Παραοικονομία, Φοροδιαφυγή, Ελλάδα.

ABSTRACT

The underground economy or the shadow economy is a complex network involving a huge number of individuals and entities who are constantly discovering ways to keep their incomes undeclared and therefore not taxed. Smuggling of products, trafficking in drugs, weapons and trafficking in human beings are today the most important manifestations of the underground economy worldwide. But apart from independent economic crime, illegal transactions intensify yet another crime, that of tax evasion. Tax evasion involves the deliberate declaration of false financial information in order to reduce the tax burden on the taxpayer, whether he is a private individual or a business. Tax evasion is illegal and distinguished from tax avoidance, which is not considered a crime, but is about exploiting legal gaps. Both the underground economy and tax evasion are international phenomena with a particularly high volume that deprive huge amounts of government revenue. The present study examines both the phenomenon of the underground economy and the tax evasion, with particular emphasis on the case of the Greek economy which has been in a particularly dire financial position since 2008.

Keywords: Underground Economy, Tax Evasion, Greece.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ.....	ii
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	iv
ABSTRACT.....	v
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.....	vi
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΠΙΝΑΚΩΝ.....	viii
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ.....	ix
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΕΙΚΟΝΩΝ.....	x
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Η ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑ.....	3
1.1 Εννοιολογικό περιεχόμενο.....	3
1.2 Αίτια της παραοικονομίας.....	5
1.3 Επιπτώσεις της παραοικονομίας.....	7
1.4 Το παράνομο εμπόριο.....	8
1.5 Το παράνομο εμπόριο και το οργανωμένο έγκλημα.....	13
1.6 Η παραοικονομία διεθνώς.....	15
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Η ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ.....	18
2.1 Το περιεχόμενο της φοροδιαφυγής.....	18
2.2 Η φοροαποφυγή.....	20
2.3 Το φορολογικό ήθος.....	22

2.4	Μέθοδοι φοροδιαφυγής.....	23
2.4.1	Αναφορά ψευδών εισοδημάτων.....	23
2.4.2	Παροχή ψευδών πληροφοριών	23
2.4.3	Φορολογικοί παράδεισοι.....	24
2.4.4	Απάτες με πτωχεύσεις.....	25
2.5	Η φοροδιαφυγή διεθνώς.....	25
2.5.1	Η κατάσταση στην Ευρώπη.....	26
2.5.2	Η κατάσταση στην Αμερική	29
	ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Η ΕΚΤΑΣΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	31
3.1	Η παραοικονομία.....	31
3.1.1	Λαθραία τσιγάρα.....	35
3.1.2	Ναρκωτικά	36
3.1.3	Όπλα.....	38
3.1.4	Εμπόριο ανθρώπων	39
3.2	Το πρόβλημα της φοροδιαφυγής.....	40
	ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	45
	Βιβλιογραφία	47

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1.1 Εκτιμήσεις εσόδων εμπορίου ηρωίνης στην Ευρώπη.....	10
Πίνακας 1.2. Ετήσια έσοδα παράνομων αγορών της Ευρωπαϊκής Ένωσης	12
Πίνακας 1.3. Η παραοικονομία στις χώρες του ΟΟΣΑ (ως ποσοστό του Α.Ε.Π.)	17
Πίνακας 3.1 Η παραοικονομία στην Ελλάδα, ως ποσοστό του Α.Ε.Π., την περίοδο 2003-2016	33

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Διάγραμμα 1.1 Ετήσια έσοδα παράνομων αγορών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (σε δισεκατομμύρια ευρώ).....	13
Διάγραμμα 1.2. Οι χώρες με τα μεγαλύτερα ποσοστά υπόγειας οικονομίας το 2015.	16
Διάγραμμα 2.1 Η κατά κεφαλήν φοροδιαφυγή στην Ευρωπαϊκή Ένωση.....	27
Διάγραμμα 3.1 Η παραοικονομία στην Ευρωπαϊκή Ένωση το 2013	32
Διάγραμμα 3.2. Η παραοικονομία στην Ελλάδα, ως ποσοστό του Α.Ε.Π., την περίοδο 2003-2016	34
Διάγραμμα 3.3. Η υπόγεια οικονομία σε επιλεγμένες χώρες του κόσμου το 2017.....	35

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΕΙΚΟΝΩΝ

Εικόνα 2.1 Οι μεγαλύτεροι φορολογικοί παράδεισοι του κόσμου	28
---	----

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Κάθε κράτος ή οικονομία αντιμετωπίζει συνεχώς και διαχρονικά ποικίλα οικονομικά προβλήματα τα οποία, λόγω της φύσης και της έκτασής τους, είναι όχι μόνο δύσκολο να αντιμετωπιστούν αλλά και να προσμετρηθούν επακριβώς. Κι αυτό, διότι πολλά από τα ζητήματα αυτά αφορούν σε δραστηριότητες που δεν καταγράφονται από επίσημους φορείς και άρα δεν είναι διαθέσιμα ποσοτικά στοιχεία σε σχέση με αυτά.

Χαρακτηριστικότερο, ίσως, παράδειγμα αυτής της κατηγορίας είναι και η παραοικονομία. Στην παραοικονομία εντάσσονται δραστηριότητες που έχουν παραχθεί μεν νόμιμα, αλλά δεν έχουν δηλωθεί στις φορολογικές αρχές, όπως η αδήλωτη εργασία. Επίσης, εδώ περιλαμβάνεται και η περίπτωση των δραστηριοτήτων που δεν καταγράφονται από το κράτος, όπως το εμπόριο ναρκωτικών και λαθραίων τσιγάρων, μεταξύ άλλων. Βασική αιτία της ύπαρξης της παραοικονομίας είναι, σαφώς, η αποφυγή του φορολογικού βάρους από όσους εμπλέκονται σε τέτοιου είδους συναλλαγές.

Η παραοικονομία είναι άμεσα και ευθέως συνδεδεμένη με την φοροδιαφυγή η οποία αφορά σε κάθε παράνομη πράξη ή παράλειψη ενός φορολογούμενου, με την οποία επιδιώκεται μείωση της φορολογικής επιβάρυνσης ή αποφυγή καταβολής φόρων. Εδώ περιλαμβάνονται η παράλειψη υποβολής φορολογικής δήλωσης, η απόκρυψη εισοδημάτων και λοιπά.

Η ανάλυση που ακολουθεί μελετά τα 2 προαναφερόμενα οικονομικά φαινόμενα, με ιδιαίτερο βάρος να δίνεται στην περίπτωση της Ελλάδος. Η εργασία βασίστηκε στην μέθοδο της βιβλιογραφικής ανασκόπησης και χρησιμοποιήθηκαν ποικίλα συγγράμματα, τόσο ελληνικά όσο και ξενόγλωσσα, καθώς και ποσοτικά και στατιστικά στοιχεία που έχουν δημοσιευθεί σε έγκυρες ηλεκτρονικές σελίδες στο διαδίκτυο.

Η ανάλυση επιμερίζεται σε 3 κεφάλαια.

Το πρώτο κεφάλαιο αναφέρεται στο φαινόμενο της παραοικονομίας, στα αίτια και τις επιπτώσεις της σε ένα οικονομικό περιβάλλον. Επιπλέον, σχολιάζονται οι βασικές μορφές που αυτή λαμβάνει, κυρίως, με την μορφή του παράνομου εμπορίου, πραγματοποιείται σύνδεση με το οργανωμένο έγκλημα και παρατίθενται ποσοτικά στοιχεία αναφορικά με την έκταση της παραοικονομίας διεθνώς.

Στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται λόγος για την φοροδιαφυγή όπου πραγματοποιείται και ο εννοιολογικός διαχωρισμός της από την έννοια της φοροαποφυγής. Ακόμα, αναφέρονται οι βασικότερες μέθοδοι της φοροδιαφυγής, καθώς και ο ρόλος του φορολογικού ήθους στην έκταση του φαινομένου. Και σε αυτήν περίπτωση, παρέχονται ποσοτικά δεδομένα για την φοροδιαφυγή τόσο για την περιοχή της Ευρώπης, όσο και για τις Η.Π.Α.

Στο τρίτο και τελευταίο κεφάλαιο γίνεται ιδιαίτερη αναφορά στην περίπτωση της Ελλάδος. Εδώ αναφέρονται στατιστικά στοιχεία σχετικά με την μορφή και την έκταση τόσο της παραοικονομίας, όσο και της φοροδιαφυγής στην χώρα. Επίσης, εντοπίζονται μερικά από τα μέτρα που έχουν ληφθεί, διαχρονικά, για τον περιορισμό τους και αναφέρονται μερικές σχετικές προτάσεις αντιμετώπισης των προβλημάτων αυτών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Η ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Το παρόν κεφάλαιο αποσαφηνίζει την έννοια της παραοικονομίας, ενώ αναφέρονται ποσοτικά στοιχεία σχετικά με την έκταση της παραοικονομίας διεθνώς. Επίσης, εντοπίζονται τα αίτια και οι επιπτώσεις της παραοικονομίας σε ένα οικονομικό περιβάλλον, καθώς είναι σε θέση να επηρεάζει σημαντικά τα δημοσιονομικά έσοδα μια χώρας. Επιπρόσθετα, πραγματοποιείται σύνδεση της παραοικονομίας και του οργανωμένου εγκλήματος, καθώς, όπως θα διαφανεί, η συσχέτισή τους είναι άμεση.

1.1 Εννοιολογικό περιεχόμενο

Η οικονομία κάθε χώρας επιμερίζεται σε δύο βασικά τμήματα, το επίσημο και το άτυπο μέρος της. Συχνά, τα 2 αυτά μέρη αναφέρονται και ως επίσημη ή ανεπίσημη, νόμιμη ή παράνομη, τυπική ή άτυπη οικονομία (De Soto, 1989).

Η παραοικονομία ή ανεπίσημη ή υπόγεια ή σκιώδης οικονομία περιλαμβάνει όλη τη νόμιμη παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών στην αγορά, η οποία, όμως, σκοπίμως αποκρύπτεται από τις δημόσιες αρχές για τους ακόλουθους λόγους (Τάτσος, 2001):

- ⇒ Αποφυγή πληρωμής φόρου εισοδήματος, φόρου προστιθέμενης αξίας και λοιπών φόρων.
- ⇒ Αποφυγή πληρωμής εισφορών κοινωνικής ασφάλισης.
- ⇒ Αποφυγή τήρησης ορισμένων νόμιμων κανόνων για την αγορά εργασίας, όπως οι ελάχιστοι μισθοί, το μέγιστο ωράριο εργασίας, τα πρότυπα ασφάλειας και λοιπά.

Οι Κορρές & Χιόνης (2003) αναφέρουν ότι η παραοικονομία αποτελεί την διαφορά μεταξύ του πραγματικού και του δηλωμένου Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος και του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος. Με άλλα λόγια, ο όρος της παραοικονομίας αναφέρεται σε εκείνες τις δραστηριότητες που, ενώ δημιουργούν εισοδήματα των συντελεστών παραγωγής και άρα θα έπρεπε να καταγράφονται στα επίσημα συνολικά

στατιστικά στοιχεία της οικονομικής δραστηριότητας, εντούτοις δεν περιλαμβάνονται στα στοιχεία αυτά.

Όπως αναφέρει ο Σούλης (2015), η υπόγεια οικονομία περιλαμβάνει 2 μεγάλες κατηγορίες. Η πρώτη είναι η αδήλωτη εργασία που αντιστοιχεί στα 2/3 της παραοικονομίας, ενώ το λοιπό 1/3 αφορά σε ανεπίσημες πληρωμές.

Η παράνομη εργασία μπορεί να λάβει πολλές μορφές. Η υπόγεια χρήση εργασίας μπορεί να συνίσταται σε δεύτερη εργασία μετά από ή ακόμη και κατά τη διάρκεια τακτικών ωρών εργασίας. Μια δεύτερη μορφή είναι η εργασία από άτομα που δεν συμμετέχουν στην επίσημη αγορά εργασίας. Μια τρίτη συνιστώσα είναι η απασχόληση ανθρώπων, όπως οι παράνομοι μετανάστες, που δεν επιτρέπεται να εργάζονται στην επίσημη οικονομία. Η εργασία στην υπόγεια οικονομία μπορεί να περιλαμβάνει οποιαδήποτε απασχόληση που δεν δηλώνεται στις αρχές, όπως η αυτοαπασχόληση πλήρους απασχόλησης χωρίς καταβολή φόρων που μπορεί να αφορά στην παιδική φροντίδα κατ' οίκον ή την εργασία σε καταστήματα εστίασης περιστασιακά, μεταξύ άλλων (Schneider & Williams, 2013).

Η υπόγεια οικονομία αναπτύσσεται, τις περισσότερες φορές, για την αποφυγή κοινωνικών εισφορών, για μείωση του κόστους παραγωγής είτε αγαθών είτε υπηρεσιών, με αποτέλεσμα η αδήλωτη εργασία να λαμβάνει σημαντικές διαστάσεις. Η μείωση των κοινωνικών εισφορών, όμως, δημιουργεί μείζονα προβλήματα στο σύστημα κοινωνικής προστασίας, το οποίο αδυνατεί να παρέχει κοινωνικές παροχές και εξασθενεί τον βασικό πυρήνα των κοινωνικών δικαιωμάτων, κυρίως, από την ανασφάλιστη εργασία που δεν επιτρέπει, πολλές φορές, την πρόσβαση στο σύστημα υγείας και δεν εξασφαλίζει το θεμελιώδες ασφαλιστικό δικαίωμα της σύνταξης (Σούλης, 2015).

Πρέπει να αναφερθεί ότι δεν είναι όλες οι δραστηριότητες που εκτελούνται στην υπόγεια οικονομία παράνομες. Η έννοια της υπόγειας οικονομίας περιλαμβάνει τόσο τις παράνομες δραστηριότητες που δεν έχουν δηλωθεί στις κοινωνικές και φορολογικές αρχές, καθώς και ορισμένες νομικές δραστηριότητες που δεν έχουν καταγραφεί στο επίπεδο της εθνικής λογιστικής όπως η εργασία από το σπίτι ή ο εθελοντισμός. Επιπλέον, οι μορφές των υπόγειων δραστηριοτήτων ποικίλλουν ανάλογα με τα οικονομικά συστήματα, τους οικονομικούς κανονισμούς και άλλες εγχώριες προδιαγραφές (De Soto, 1989).

Σαφώς, οι δραστηριότητες που σχετίζονται με την σκιάδη οικονομία είναι καθημερινά γεγονότα σε όλο τον κόσμο. Οι περισσότερες κοινωνίες προσπαθούν να ελέγξουν αυτές τις δραστηριότητες μέσω διαφόρων μέτρων όπως η τιμωρία, η δίωξη, η οικονομική ανάπτυξη ή η εκπαίδευση. Για την αποτελεσματικότερη και αποδοτικότερη διάθεση των πόρων, είναι σημαντικό για μια χώρα να συγκεντρώνει πληροφορίες σχετικά με την έκταση της παραοικονομίας, το μέγεθος της και τη συχνότητα αυτών των δραστηριοτήτων. Δυστυχώς, είναι πολύ δύσκολο να συγκεντρωθούν ακριβείς πληροφορίες σχετικά με τις δραστηριότητες της παραοικονομίας, συμπεριλαμβανομένων των αγαθών και της εργασίας, διότι τα άτομα που ασχολούνται με αυτές τις δραστηριότητες δεν επιθυμούν να εντοπιστούν και λαμβάνουν τα αντίστοιχα μέτρα συγκάλυψης (Schneider, Buehn & Montenegro, 2010).

Επιπρόσθετα, πρέπει να αναφερθεί ότι οι αδήλωτες οικονομικές δραστηριότητες έχουν την συγκαταβατική δοσοληψία τόσο των πωλητών όσο και των αγοραστών και αυτό διότι η πρώτη πλευρά αποφεύγει το φορολογικό κόστος, ενώ η δεύτερη αγοράζει σε συμφέρουσα τιμή συγκριτικά με την επίσημη οικονομική αγορά. Στην ουσία, αδήλωτη συγκαταβατική οικονομική δοσοληψία σημαίνει αδυναμία ελέγχου μιας άτυπης οικονομικής δραστηριότητας για τις φορολογικές αρχές (Τάτσος, 2001).

Η γνώση σχετικά με την έννοια και τα χαρακτηριστικά της υπόγειας οικονομίας παρέχει πληροφορίες σχετικά με το μέγεθος του φορολογικού χάσματος, την κατανομή του εισοδήματος, την πραγματική οικονομική ανάπτυξη και συνολικά, βοηθά στην επίτευξη αξιόπιστων οικονομικών κριτηρίων. Επιπλέον, η δημοσιονομική και νομισματική πολιτική δεν είναι πολύ αποτελεσματική χωρίς να λαμβάνεται υπόψη ο αντίκτυπος της υπόγειας οικονομίας, πράγμα που σημαίνει ότι η παραοικονομία έχει σημαντική επίδραση στις οικονομικές πολιτικές και τους κανονισμούς (Buehn & Schneider, 2013).

1.2 Αίτια της παραοικονομίας

Σε γενικές γραμμές, οποιαδήποτε κρατική παρέμβαση στη δομή της αγοράς, μέσω της επιβολής φόρων, τελών, κανονισμών και λοιπών μέτρων, μπορεί να θεωρηθεί ως κύρια αιτία του άτυπου μέρους της οικονομίας. Αυτές οι παρεμβάσεις επηρεάζουν την

απόφαση ορισμένων ομάδων ανθρώπων σχετικά με τον τρόπο συμπεριφοράς στην αγορά (Σούλης, 2015).

Σύμφωνα με τον Feige (1989), η ποιότητα των δημόσιων υπηρεσιών είναι ένας άλλος σημαντικός παράγοντας. Οι φόροι είναι οι δαπάνες που καταβάλλουν οι πολίτες με αντάλλαγμα τις δημόσιες υπηρεσίες που λαμβάνουν από την κυβέρνηση. Ως εκ τούτου, όσο καλύτερες είναι οι υπηρεσίες, τόσο μεγαλύτερη θα είναι η προθυμία των φορολογουμένων να συμμορφωθούν με τις φορολογικές υποχρεώσεις. Η μείωση των κρατικών εσόδων και, συνεπώς, η μείωση της ποιότητας των δημόσιων αγαθών και υπηρεσιών μπορεί να προκαλέσει το μεγαλύτερο μερίδιο της παραοικονομίας στη συνολική οικονομία. Επίσης, η αύξηση της φορολογικής επιβάρυνσης ή ο συνδυασμός αυτών, δηλαδή, οι υψηλοί φορολογικοί συντελεστές και η χαμηλή ποιότητα ή ανεπαρκής ποσότητα δημόσιων αγαθών και υπηρεσιών) μπορεί να είναι εναλλακτικά ένας άλλος πιθανός λόγος.

Οι Schneider & Enste (2000) υποστηρίζουν ότι όσο μεγαλύτερη είναι η διαφορά μεταξύ του συνολικού κόστους εργασίας στην επίσημη οικονομία και των κερδών από την εργασία, μετά από τους φόρους, τόσο μεγαλύτερο είναι το κίνητρο για να αποφευχθεί αυτή η διαφορά και έτσι τα άτομα επιλέγουν να εργάζονται στην υπόγεια οικονομία.

Συνολικά, μπορεί να υποστηριχθεί ότι η παραοικονομία ακμάζει όταν συντρέχουν οι παρακάτω παράγοντες (Μικρομέτοχος, 2016):

- ✎ Έντονος κρατικός παρεμβατισμός.
- ✎ Εκτεταμένη γραφειοκρατία.
- ✎ Υψηλή φορολογική επιβάρυνση (φόροι, εισφορές κοινωνικής ασφάλισης).
- ✎ Εκτεταμένη φοροδιαφυγή.
- ✎ Μη ορθολογική χρησιμοποίηση εκ μέρους του κράτους του προϊόντος των φορολογιών.
- ✎ Υψηλό ποσοστό των ελεύθερων επαγγελματιών στην οικονομία, σε σχέση με το ποσοστό εκείνων οι οποίοι προσφέρουν εξαρτημένη εργασία.
- ✎ Ύπαρξη βρώμικου χρήματος το οποίο μπορεί να προέρχεται από ναρκωτικά, πορνεία, εμπόριο όπλων, καταχρήσεις δημοσίου χρήματος, κ.ά.
- ✎ Ελαστικότητα στις ποινές.

1.3 Επιπτώσεις της παραοικονομίας

Η σκιώδης οικονομική δραστηριότητα είναι προβληματική, για διάφορους λόγους. Ένας από τους στόχους του κράτους είναι να παράσχει το νομικό πλαίσιο εντός του οποίου πραγματοποιείται η οικονομική δραστηριότητα και οι κοινωνίες με υγιείς θεσμούς είναι και αυτές που ευημερούν. Αλλά στην περίπτωση της υπόγειας οικονομίας, αυτά τα νομικά θεσμικά όργανα παρακάμπτονται με αποτέλεσμα οι εργασιακές συμβάσεις να μην μπορούν να εφαρμοστούν, οι οικονομικές σχέσεις μπορούν να βάζονται από τη βία, ενώ μπορεί να γίνει πολύ δύσκολο για τις επιχειρήσεις να επεκταθούν, επειδή προσελκύουν την προσοχή των αρχών. Μια εκτεταμένη σκιώδης οικονομία σημαίνει, επίσης, ότι οι φορολογικοί συντελεστές είναι υψηλότεροι για εκείνους που εργάζονται στην επίσημη οικονομία. Επιπλέον, υπάρχει στενή σχέση μεταξύ του μεγέθους της φορολογικής επιβάρυνσης και του μεγέθους της σκιώδους οικονομίας (Schneider & Williams, 2013).

Η παραοικονομία αποτελεί απειλή για την οικονομική ασφάλεια, καθώς επηρεάζει αρνητικά την ανάπτυξη της εθνικής οικονομίας. Οι κύριες επιπτώσεις της παραοικονομίας είναι η κατάρρευση, η οικονομική κρίση, η καταστροφή των επιχειρηματικών σχέσεων, η μείωση της παραγωγής, η αύξηση του οικονομικού εγκλήματος. Στον κοινωνικό τομέα, η σκιώδης οικονομία έχει οδηγήσει σε μια απότομη διαφοροποίηση, τη στρωματοποίηση της κοινωνίας στους πλούσιους και τους φτωχούς, στον προσανατολισμό ενός μεγάλου μέρους της κοινωνίας, συμπεριλαμβανομένης της μεσαίας τάξης, στη δημιουργία εισοδήματος με οποιονδήποτε τρόπο (Feige, 1989).

Οι Eilat & Zinnes (2000) αναφέρουν αρκετές αρνητικές επιπτώσεις αναφορικά με την ύπαρξη της υπόγειας οικονομίας, η οποία μπορεί να θεωρηθεί από μακροοικονομική, μικροοικονομική ή κοινωνική σκοπιά. Μία από τις κύριες μακροοικονομικές συνέπειες είναι η μείωση των φορολογικών εσόδων. Είναι σαφές ότι η ανάπτυξη της υπόγειας οικονομίας σημαίνει συρρίκνωση της επίσημης οικονομίας. Σε μια χώρα, όταν ένα σημαντικό μερίδιο της οικονομίας παραμένει αφανές, αυτό προκαλεί φορολογικές ζημιές και τα φορολογικά έσοδα, τελικά, θα αρχίσουν να μειώνονται.

Βέβαια, υπάρχει και η αντίθετη οπτική, καθώς υπάρχουν και ισχυρισμοί ότι η υπόγεια οικονομία μπορεί να έχει και θετικές επιρροές.

Ο Dell' Anno (2007), αναφέρει ότι η υπόγεια οικονομία έχει κάποιες θετικές επιπτώσεις, όπως η προσθήκη ανταγωνιστικής δύναμης στην οικονομία, η δημιουργία θέσεων εργασίας και η παροχή οικονομικής δραστηριότητας, διάφορες οικονομικές επιπτώσεις, συμπεριλαμβανομένης της μείωσης του κόστους, η παροχή πόρων στην επίσημη οικονομία και η παροχή δυναμισμού στην οικονομία.

Επιπρόσθετα, οι Schneider & Enste (2002) αναφέρουν ότι η απώλεια των φορολογικών εσόδων θα επιστρέψει στην επίσημη οικονομία μέσω της κατανάλωσης. Επιπλέον, τα έσοδα της υπόγειας αγοράς μπορούν να βελτιώσουν τα πρότυπα διαβίωσης στις οικογένειες χαμηλού εισοδήματος, γεγονός που ενδέχεται να μειώσει τη διαφθορά και τα κίνητρα να συμμετέχουν στις παράνομες δραστηριότητες της υπόγειας οικονομίας.

1.4 Το παράνομο εμπόριο

Το παράνομο εμπόριο εντοπίζεται, διεθνώς, με διάφορες μορφές, ανάλογα με το αντικείμενο της αγοραπωλησίας. Στην συνέχεια αναφέρονται τα βασικότερα παραδείγματα παράνομου εμπορίου.

Η διάδοση και η παράνομη διεθνής μετακίνηση πυροβόλων όπλων και εκρηκτικών σε όλο τον κόσμο συνεπάγεται ένα πολύπλοκο συνδυασμό αλληλένδετων ζητημάτων. Παρά τις προσπάθειες ελέγχου των πυροβόλων όπλων, υπάρχουν πολλαπλοί δρόμοι για τους εγκληματίες να παρακάμπτουν τους ελέγχους και τα όπλα να κυκλοφορούν στα διεθνή σύνορα (RAND Corporation, 2019). Οι κύριες πηγές παράνομων όπλων είναι η επανενεργοποίηση των εξουδετερωμένων όπλων, οι διαρρήξεις και οι κλοπές, η υπεξαίρεση νόμιμων όπλων και η πώλησή τους στην παράνομη αγορά, συμπεριλαμβανομένου του Darknet, η επανενεργοποίηση των στρατιωτικών ή αστυνομικών πυροβόλων όπλων που έχουν τεθεί εκτός λειτουργίας, καθώς και η μετατροπή των αεροβόλων όπλων (Europol, 2019). Διευκρινίζεται ότι το Darknet ή Darkweb- οι παράνομες, δηλαδή, σελίδες του διαδικτύου- είναι ένας παράγοντας που επιτρέπει την κυκλοφορία παράνομων όπλων ήδη στη μαύρη αγορά, καθώς και μια

πιθανή πηγή εκτροπής για νόμιμα όπλα (RAND Corporation, 2019). Πρέπει, ακόμα, να αναφερθεί ότι το παράνομο εμπόριο φορητών όπλων και ελαφρού οπλισμού συμβαίνει σε όλα τα μέρη του πλανήτη, αλλά επικεντρώνεται σε περιοχές που πλήττονται από ένοπλες συγκρούσεις, βία και οργανωμένο έγκλημα, όπου η ζήτηση για παράνομα όπλα είναι, συχνά, υψηλότερη. Η διακίνηση όπλων προωθεί τους εμφύλιους πολέμους και τις περιφερειακές συγκρούσεις, τα αποθέματα στα οπλοστάσια των τρομοκρατών, των καρτέλ ναρκωτικών και λοιπών ενόπλων ομάδων, καθώς και συμβάλλει στη εγκληματικότητα και στη διάδοση ευαίσθητων τεχνολογιών (Farah & Braun, 2007).

Η διακίνηση ναρκωτικών, επίσης, είναι ένα παράνομο εμπόριο, παγκόσμιας διάστασης, που περιλαμβάνει την καλλιέργεια, την παραγωγή, τη διανομή και την πώληση ουσιών που υπόκεινται σε νόμους απαγόρευσης των ναρκωτικών. Σήμερα, η παγκόσμια κατανάλωση ηρωίνης (340 τόνοι) και οι κατασχέσεις αντιπροσωπεύουν ετήσια ροή ηρωίνης 430-450 τόνων στην παγκόσμια αγορά ηρωίνης. Από αυτό το σύνολο, το όπιο από τη Μιανμάρ και τη Λαϊκή Δημοκρατία του Λάος αποδίδει περίπου 50 τόνους, ενώ οι υπόλοιποι, περίπου 380 τόνοι ηρωίνης και μορφίνης, παράγονται αποκλειστικά από αφγανικό όπιο. Ενώ περίπου 5 τόνοι καταναλώνονται και παρακρατούνται στο Αφγανιστάν, ο υπόλοιπος όγκος των 375 τόνων διακινείται παγκοσμίως μέσω διαδρομών που εισέρχονται μέσα και διαμέσου των γειτονικών χωρών του Αφγανιστάν. Οι βαλκανικές χώρες είναι οι κύριες οδοί εμπορίας ηρωίνης που συνδέουν το Αφγανιστάν με τις τεράστιες αγορές της Ρωσίας και της Δυτικής Ευρώπης (UNODC, 2019).

Στον πιο κάτω πίνακα δίνονται οι εκτιμήσεις για τα έσοδα που δημιουργεί το εμπόριο ηρωίνης, σε διάφορες ευρωπαϊκές χώρες.

Πίνακας 1.1 Εκτιμήσεις εσόδων εμπορίου ηρωίνης στην Ευρώπη

Χώρα	Έτος αναφοράς	Εκτίμηση εσόδων (σε εκατομμύρια €)
Κροατία	2010	79
Φιλανδία	2005	102
Γερμανία	2011	1.193
Ελλάδα	2012	54
Ιρλανδία	2006	623
Ιταλία	2012	1.370
Ολλανδία	2012	54
Σλοβακία	2008	29
Ισπανία	2011	270
Ην. Βασίλειο	2010-2011	2.321

Πηγή: Savona & Riccardi, 2011.

Με βάση τα πιο πάνω στοιχεία, αν και δεν αφορούν το ίδιο έτος για όλες τις χώρες, εντοπίζεται ο μεγαλύτερος όγκος εσόδων στο Ην. Βασίλειο, με την Ιταλία και την Γερμανία να έπονται. Ο όγκος των εσόδων στις λοιπές χώρες απέχει σημαντικά από τις 3 αυτές περιπτώσεις.

Ένας, ακόμα, τομέας που φαίνεται ότι προκαλεί μεγάλο όγκο παράνομων εισοδημάτων είναι το παράνομο εμπόριο ειδών άγριας πανίδας. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις της Ευρωπαϊκή Επιτροπής (2014), ο αριθμός των ελεφάντων που έχουν θανατωθεί παράνομα έχει διπλασιαστεί την τελευταία δεκαετία, ενώ η ποσότητα του κατασχεμένου ελεφαντόδοντου τριπλασιάστηκε. Η παράνομη δολοφονία ρινόκερων, επίσης, έχει αυξηθεί δραματικά στη Νότιο Αφρική, με περισσότερα από 1.000 ζώα να έχουν θανατωθεί το 2013, έναντι 13 το 2007. Συνολικά, από το 2010, περίπου το 80% του συνολικού πληθυσμού νοτιοαφρικανικών ρινόκερων έχει θανατωθεί.

Η λαθροθηρία και η παράνομη διακίνηση, επίσης, ευθύνονται για την τεράστια πτώση των πληθυσμών των τίγρεων που έχει συρρικνωθεί κατά 97% και ενώ αριθμούσαν πάνω από 100.000 πλέον υπολογίζονται σε μόλις 3.200 τα τελευταία 100 χρόνια. Η γούνα, τα οστά, τα δόντια και μια ποικιλία από άλλα μέρη του σώματος των τίγρεων

είναι δημοφιλή προς πώληση σε ορισμένες ασιατικές χώρες επειδή χρησιμοποιούνται παραδοσιακά σε φαρμακευτικές ουσίες για την ανακούφιση διαφόρων παθήσεων (Trump, 2017).

Δυστυχώς, το παράνομο εμπόριο αφορά και στην αγοραπωλησία ανθρώπων και δεν περιορίζεται στην περίπτωση των ζώων. Το λεγόμενο trafficking, όπως αναφέρεται διεθνώς η εμπορία ανθρώπων, αναφέρεται στην στρατολόγηση, μεταφορά ή παραλαβή προσώπων με απειλή ή χρήση βίας, εξαναγκασμού, απαγωγής, εξαπάτησης, κατάχρησης εξουσίας ή πληρωμών ή παροχών για την επίτευξη συγκατάθεσης, με στόχο την εκμετάλλευση (Farah & Braun, 2007).

Βασικές αιτίες του trafficking είναι (Leman & Jassens, 2015):

- ⇒ Η σεξουαλική εκμετάλλευση: βίαιη ή παραπλανητική στρατολόγηση για πορνεία ή άλλες μορφές σεξουαλικής εκμετάλλευσης.
- ⇒ Εγγώρια δουλεία: απασχόληση σε ιδιωτικές κατοικίες, όπου η κακή μεταχείριση, η ταπείνωση και οι εξαντλητικές ώρες εργασίας είναι κοινές. Αυτό μπορεί, επίσης, να συνεπάγεται σεξουαλική και σωματική κακοποίηση.
- ⇒ Καταναγκαστική εργασία: αφορά σε διάφορους τομείς όπως οι κατασκευές, η γεωργία, και η θαλάσσια καλλιέργεια, η κλωστοϋφαντουργία, οι οικιακές εργασίες και λοιπά. Αυτό μπορεί, επίσης, να περιλαμβάνει την αναγκαστική συμμετοχή σε παράνομες δραστηριότητες, όπως η καλλιέργεια κάνναβης και η πώληση πειρατικών DVD.
- ⇒ Η εμπορία παιδιών: για επαιτεία, για απάτες, για παράνομη υιοθεσία, αναγκαστικό γάμο, οικιακή υποτέλεια και σεξουαλική εκμετάλλευση.

Σημαντική θέση στις παράνομες αγορές κατέχει και το εμπόριο τσιγάρων και λοιπών καπνικών προϊόντων. Η μαύρη αγορά στον καπνό περιλαμβάνει εγκληματικές συμμορίες που διακινούνται διασυνοριακά, συμμετέχουν σε μαζική φοροδιαφυγή και παράγουν παραποιημένα τσιγάρα. Τα τσιγάρα συγκαταλέγονται στα πιο συχνά εμπορεύσιμα προϊόντα στη μαύρη αγορά, λόγω των υψηλών περιθωρίων κέρδους, της σχετικής ευκολίας παραγωγής και κίνησης και των χαμηλών ποσοστών ανίχνευσης και κυρώσεων. Ορισμένες έρευνες δείχνουν ότι πάνω από 450 δισεκατομμύρια τσιγάρα ετησίως πωλούνται παράνομα στην παγκόσμια αγορά καπνού – είτε με λαθρεμπόριο,

είτε παραποιημένο είτε πωλημένο με άλλους τρόπους χωρίς να καταβάλλονται φόροι (British American Tobacco, 2019).

Ενδεικτικά αναφέρεται ότι οι κύριες παράνομες αγορές στην Ευρωπαϊκή Ένωση παράγουν περίπου 110 δισεκατομμύρια ευρώ ετησίως. Ο αριθμός αυτός αντιστοιχεί περίπου στο 1% του Α.Ε.Π. της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Savona & Riccardi, 2011).

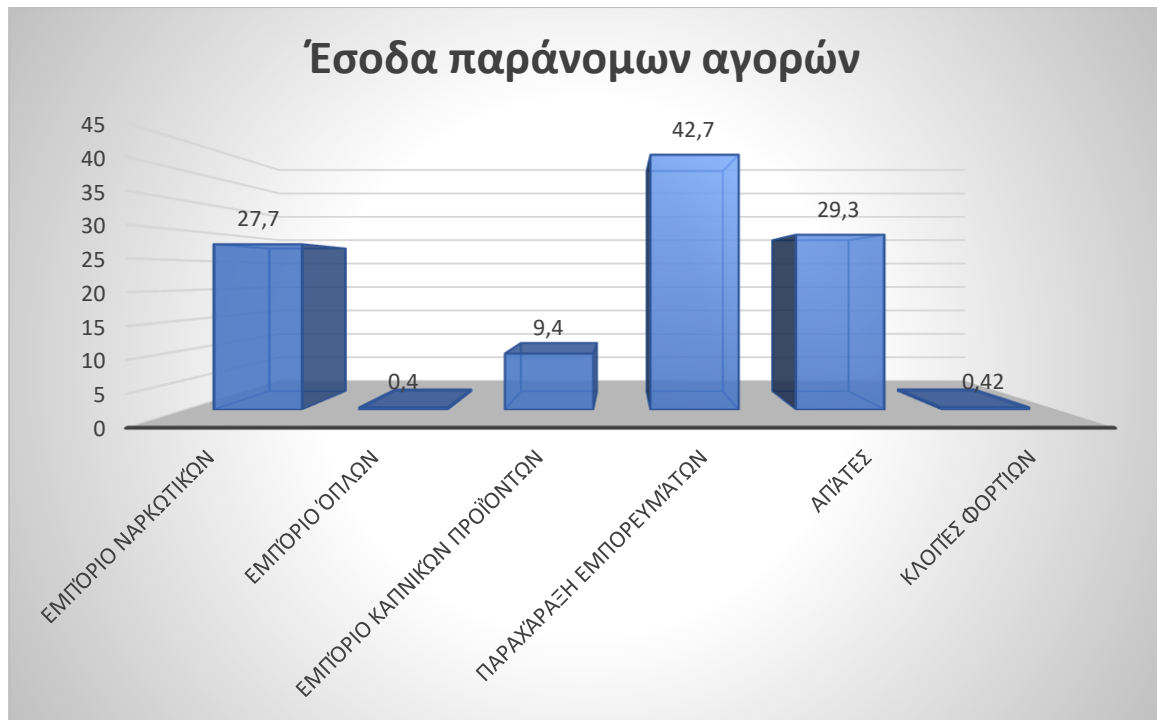
Το ποσό αυτό, πιο αναλυτικά, επιμερίζεται ως κάτωθι:

Πίνακας 1.2. Ετήσια έσοδα παράνομων αγορών της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Τομέας	Έσοδα (σε δισεκατομμύρια €)
Εμπόριο ναρκωτικών	27,7
Εμπόριο όπλων	0,4
Εμπόριο καπνικών προϊόντων	9,4
Παραχάραξη εμπορευμάτων	42,7
Απάτες	29,3
Κλοπές φορτίων	0,42
Σύνολο	109,9

Πηγή: Savona & Riccardi, 2011.

Διαγραμματικά εμφανίζεται ως εξής:

Πηγή: Ίδια επεξεργασία

Διάγραμμα 1.1 Ετήσια έσοδα παράνομων αγορών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (σε δισεκατομμύρια ευρώ)

Όπως διαπιστώνεται, ο μεγαλύτερος όγκος των εσόδων προέρχεται από την παραχάραξη εμπορευμάτων, ενώ ακολουθούν οι κάθε μορφής απάτες και το εμπόριο ναρκωτικών.

1.5 Το παράνομο εμπόριο και το οργανωμένο έγκλημα

Το οργανωμένο έγκλημα, σαφώς, έχει εμπλακεί εκτεταμένα στις παραπάνω παράνομες δραστηριότητες.

Ως οργανωμένο έγκλημα νοούνται οι παράνομες δραστηριότητες των μελών ενός άκρως οργανωμένου, πειθαρχημένου συνόλου που ασχολείται με την παράδοση παράνομων αγαθών και υπηρεσιών, συμπεριλαμβανομένων, μεταξύ άλλων, των τυχερών παιχνιδιών, της πορνείας, των ναρκωτικών ουσιών, των εκβιασμών για εργασία και άλλων παράνομων δραστηριοτήτων (Shelley, 2010).

Διευκρινίζεται ότι το οργανωμένο έγκλημα συνιστά, βασικό βραχίονα της οργανωμένης εγκληματικότητας, το οποίο εμπλέκει εγκληματικές επιχειρηματικές ομάδες που στοχεύουν στην απόκτηση οικονομικού κέρδους με παράνομα μέσα (Δημόπουλος, 2012). Όπως πληροφορεί και η Ριζάβα (2012), τα άτομα που εμπλέκονται σε εγκληματικές οργανώσεις διαθέτουν μεγάλο πλούτο, γεγονός που παράσχει τη δυνατότητα πρόσβασης και χρήσης ιδιαίτερα εξελιγμένων, τεχνολογικά, μέσων για την επίτευξη των εγκληματικών στόχων. Αυτό, με τη σειρά του, δημιουργεί στρεβλώσεις και δυσκολίες για τις όποιες προσπάθειες κατασταλτικής αντιμετώπισης του φαινομένου.

Με βάση πρόσφατα στοιχεία ετήσιας έκθεσης της Europol για το Οργανωμένο Έγκλημα στην Ευρώπη, φαίνεται ότι στην περιοχή δραστηριοποιούνται 3.600 ομάδες οργανωμένου εγκλήματος, από τις οποίες το 30% εξειδικεύεται στη διακίνηση ναρκωτικών ουσιών και οι οποίες χαρακτηρίζονται από ευέλικτες ιεραρχίες με την συμμετοχή πολλών εθνικοτήτων, χωρίς να συνδέονται με συγκεκριμένες γεωγραφικές περιοχές (Αρβανίτης, 2015).

Οι ομάδες του οργανωμένου εγκλήματος που εμπλέκονται στη διακίνηση ναρκωτικών πραγματοποιούν, συνήθως, και μια σειρά λοιπών εγκληματικών δραστηριοτήτων και τα κέρδη από τα παράνομα ναρκωτικά χρησιμοποιούνται για τη χρηματοδότηση άλλων μορφών εγκληματικών πράξεων, συμπεριλαμβανομένης της αγοράς παράνομων πυροβόλων όπλων και χρηματοδότησης της τρομοκρατίας. Το έγκλημα που συνδέεται με τη διακίνηση ναρκωτικών, μάλιστα, είναι πολύ συχνά βίαιο, με άμεσες συνδέσεις με την εγκληματική χρήση πυροβόλων όπλων και επιθέσεων με μαχαίρια, ενώ οι διακινητές, συχνά, εκμεταλλεύονται νέους και ευάλωτους ανθρώπους. Οι συμμορίες κάνναβης, ειδικότερα, είναι πασίγνωστες για την εμπορία και εκμετάλλευση παιδιών από το Βιετνάμ και άλλων ευάλωτων ατόμων για εξαναγκαστική εργασία σε επικίνδυνα εργοστάσια παραγωγής κάνναβης (National Crime Agency, 2019).

Σύμφωνα με την Interpol (2019), η χρήση πυροβόλων όπλων από εγκληματίες συνδέεται με ένα ευρύ φάσμα εγκλημάτων το οποίο περιλαμβάνει τη διαφθορά, το περιβαλλοντικό έγκλημα, την εμπορία ανθρώπων, την πειρατεία στη θάλασσα, το οργανωμένο έγκλημα και τις τρομοκρατικές δραστηριότητες.

Το λαθρεμπόριο όπλων αποφέρει έσοδα που εκτιμώνται μεταξύ 300 εκατομμυρίων και 1 δισεκατομμυρίου δολαρίων τον χρόνο, εξοπλίζοντας συμμορίες και εγκληματίες.

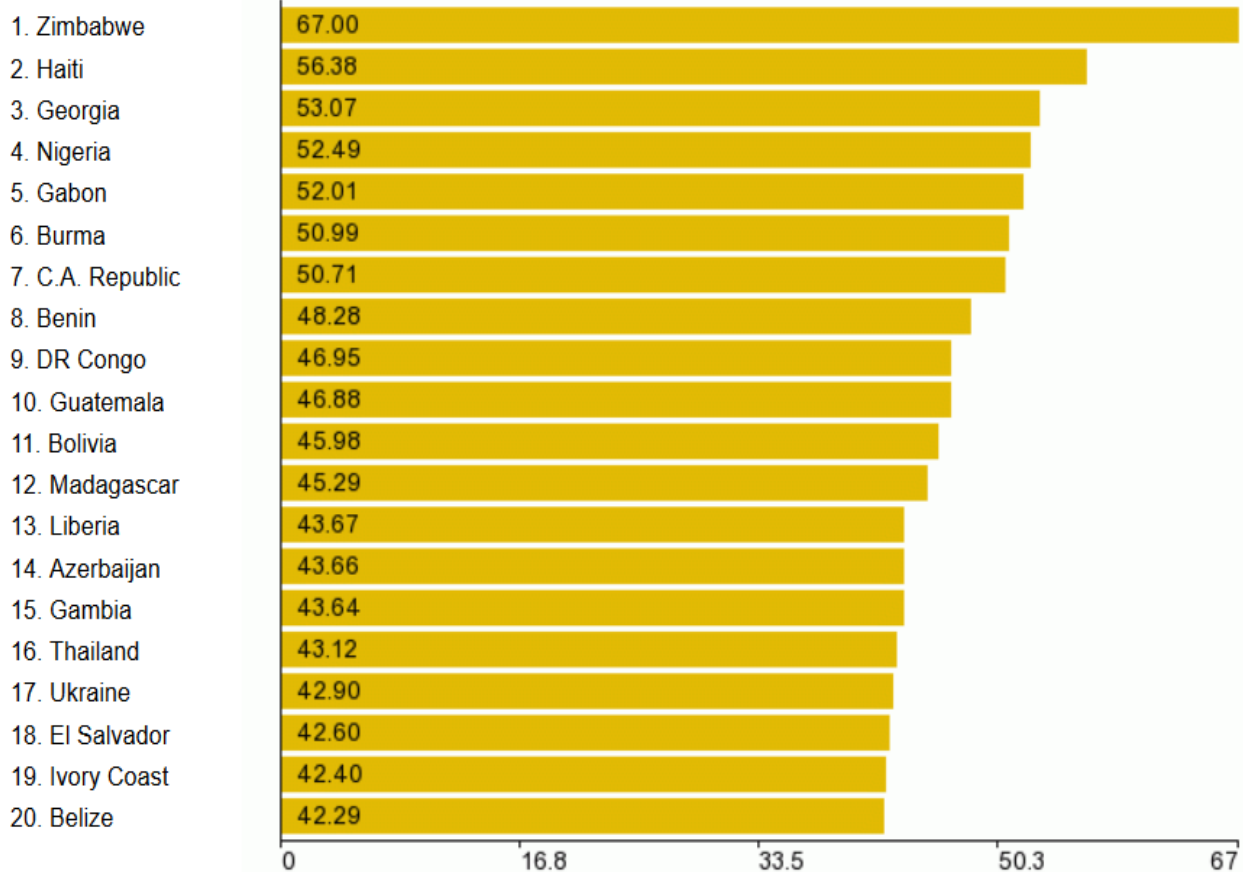
Γύρω στα 20.000 όπλα μεταφέρονται λαθραία από τις ΗΠΑ στο Μεξικό, κάθε χρόνο, με αξία 20 εκατομμυρίων δολαρίων. Μόνο την περίοδο 2007-2008 διακινήθηκαν τουλάχιστον 40.000 καλάζνικοφ, αξίας 33 εκατομμυρίων δολαρίων, στην Ανατολική Ευρώπη (Euro2day, 2013).

1.6 Η παραοικονομία διεθνώς

Η υπόγεια οικονομία, λαμβάνοντας υπόψη και τα προαναφερόμενα δεδομένα, αποτελεί ένα τεράστιο διεθνές πρόβλημα οι διαστάσεις του οποίου καθιστούν ιδιαίτερα δυσχερή την αντιμετώπισή του.

Όπως εύστοχα εντοπίζουν οι, οι υπόγειες οικονομίες διεθνώς έχουν ενταθεί ως αντίδραση στην αύξηση των φορολογικών επιβαρύνσεων και των κυβερνητικών ρυθμίσεων στις βιομηχανικές χώρες, αλλά και στην έλλειψη σταθερών θεσμών σε ορισμένες χώρες της Ανατολικής και Κεντρικής Ευρώπης. Σε συνδυασμό με το μειωμένο φορολογικό ηθικό και την ασθενέστερη εμπιστοσύνη στις κυβερνήσεις, εμπειρικά στοιχεία δείχνουν ότι αυτοί είναι οι σημαντικότεροι παράγοντες που συμβάλλουν στην μεταφορά και των θέσεων εργασίας στην παραοικονομία. Σημαντικά βήματα για την αναστροφή αυτής της ανάπτυξης της σκιάδους οικονομίας είναι η βελτίωση των θεσμών και ο σεβασμός έναντι των κυβερνήσεων, μέσω της ενίσχυσης του φορολογικού ηθικού, και της λογοδοσίας, του κράτους δικαίου, της διακυβέρνησης, της ποιότητας των κανονισμών και της μείωσης της διαφθοράς (Torgler & Schneider, 2009).

Το πιο κάτω διάγραμμα αναπαριστά τις 20 χώρες διεθνώς με τα υψηλότερα ποσοστά της υπόγειας οικονομίας, σε σχέση με το Α.Ε.Π. τους, για το 2015.

Πηγή: *The Global Economy, 2019.*

Διάγραμμα 1.2. Οι χώρες με τα μεγαλύτερα ποσοστά υπόγειας οικονομίας το 2015

Πρώτη τοποθετείται η Ζιμπάμπουε, όπου η παραοικονομία ανέρχεται στο 67% του συνολικού Α.Ε.Π. της χώρας. Γενικώς, παρατηρείται ότι στις πρώτες 20 θέσεις υπάρχουν αρκετές αφρικανικές χώρες, ενώ ευρωπαϊκές είναι μόνο η Γεωργία και η Ουκρανία.

Επίσης, στον πιο κάτω πίνακα δίνονται τα ποσοστά της υπόγειας οικονομίας, σε σχέση με το Α.Ε.Π., σε διάφορες χώρες του ΟΟΣΑ, σε επιλεγμένα έτη.

Πίνακας 1.3. Η παραοικονομία στις χώρες του ΟΟΣΑ (ως ποσοστό του Α.Ε.Π.)

Χώρα/ Έτος	2005	2007	2009	2011	2012
Αυστραλία	13,7	13,5	-	-	-
Βέλγιο	21,8	21,3	17,8	17,1	16,8
Καναδάς	15,5	15,3	-	-	-
Γαλλία	14,8	14,7	11,6	11,0	10,8
Ελλάδα	26,9	26,5	25,0	24,3	24,0
Ιταλία	27,1	26,8	22,0	21,2	21,6
Ολλανδία	13,2	13,0	10,2	9,8	9,5
Ισπανία	22,4	22,2	19,5	19,2	19,2
Ελβετία	8,5	8,1	-	-	-
Ην. Βασίλειο	12,4	12,2	10,9	11,0	10,3
Η.Π.Α.	8,5	8,4	-	-	-

Πηγή: Schneider & Williams, 2013.

Σε σχέση με τις αναφερόμενες χώρες, φαίνεται ότι η Ελλάδα και η Ιταλία εμφάνιζαν τα υψηλότερα ποσοστά παραοικονομίας, ενώ, αντίθετα, τα χαμηλότερα εντοπίζονται στην Ελβετία και τις Η.Π.Α.

Με τις αναφορές του παρόντος κεφαλαίου, αποσαφηνίστηκε τόσο το περιεχόμενο της παραοικονομίας, όσο και η διεθνής έκτασή της. Καθώς η εργασία εστιάζει στην περίπτωση της Ελλάδας, ποσοτικά και λοιπά δεδομένα για την εν λόγω χώρα θα δοθούν εκτενέστερα στο τρίτο κεφάλαιο. Στο αμέσως επόμενο, γίνεται λόγος για το οικονομικό έγκλημα της φοροδιαφυγής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Η ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ

Οι ενότητες του παρόντος κεφαλαίου αναφέρονται στο φαινόμενο της φοροδιαφυγής που, παγκοσμίως, λαμβάνει εκρηκτικές διαστάσεις, μειώνοντας δραστικά τα δημόσια έσοδα. Αφού αποσαφηνίζεται ο όρος, σχολιάζονται οι βασικές μέθοδοι της φοροδιαφυγής και ο διεθνής τους όγκος. Επίσης, γίνεται λόγος και για την έννοια της φοροαποφυγής που συχνά, εσφαλμένα, συγχέεται με αυτήν της φοροδιαφυγής. Όπως και στην περίπτωση της παραοικονομίας, τα δεδομένα που αφορούν στην Ελλάδα, θα σχολιαστούν εκτενώς στο 3^ο κεφάλαιο της εργασίας.

2.1 Το περιεχόμενο της φοροδιαφυγής

Ένα καλό φορολογικό σύστημα πρέπει να βασίζεται σε αρχές, όπως η αποτελεσματικότητα, η δικαιοσύνη και η ισότητα, καθώς και οι αρχές της ουδετερότητας. Ωστόσο, είναι πολύ δύσκολο να επιτευχθούν όλες οι αρχές ταυτόχρονα. Για παράδειγμα, για να επιτευχθεί η αρχή της δικαιοσύνης και της ισότητας, το φορολογικό σύστημα θα πρέπει, σε κάποιο βαθμό, να είναι περισσότερο ελαστικό απέναντι στην αρχή της ουδετερότητας. Ως εκ τούτου, ανακύπτει το πρόβλημα της φοροδιαφυγής και της μη φορολογικής συμμόρφωσης όπου ο άνθρωπος θα προσπαθήσει να αποφύγει ή να μειώσει τις φορολογικές υποχρεώσεις του μέσω παράνομων μέσων (Misman, Rohaya, Normah & Rozainun, 2013).

Η φοροδιαφυγή, που συχνά αναφέρεται και ως φορολογική απάτη, είναι η σκόπιμη μη καταβολή ή μειωμένη πληρωμή των οφειλόμενων φόρων. Ο όρος ισχύει για όσους εισπράττουν εισόδημα και δεν το δηλώνουν ή αποκρύπτουν το εισόδημά τους, παραποιώντας τα απαραίτητα δικαιολογητικά. Η φοροδιαφυγή είναι παράνομη και τιμωρείται με πρόστιμο, φυλάκιση ή και τα δύο (Zucman, 2015).

Η φοροδιαφυγή είναι μια παράνομη δραστηριότητα, η οποία αποσκοπεί στην απόκρυψη του φορολογητέου εισοδήματος από τις φορολογικές αρχές. Πρέπει να

διακρίνεται από φοροαποφυγή, η οποία συνίσταται στην προσπάθεια μείωσης του φορολογητέου εισοδήματος κάποιου από την εκμετάλλευση του φορολογικού νόμου, ενώ παραμένει εντός των ορίων του. Ενώ η διάκριση μεταξύ των δύο μπορεί μερικές φορές να είναι ασαφής, υπάρχει τουλάχιστον ένας μεγάλος αριθμός υποθέσεων που ανήκουν σίγουρα στην κατηγορία της φοροδιαφυγής. Αυτές αναφέρονται μερικές φορές ως η κρυμμένη ή μαύρη οικονομία (Sandmo, 2015). Περισσότερες πληροφορίες αναφορικά με την φοροαποφυγή, δίδονται στην συνέχεια.

Χρειάζεται να αναφερθεί ότι η φοροδιαφυγή εντάσσεται στην γενικότερη κατηγορία των οικονομικών εγκλημάτων. Τα οικονομικά εγκλήματα, αφορούν σε ζημίες που σχετίζονται με περιουσιακά στοιχεία και όχι με κόστος σε ανθρώπινες ζωές. Οι κλοπές, η πλαστογραφία, η υπεξαίρεση χρημάτων, οι εκβιασμοί, η φοροδιαφυγή, οι λογιστικές απάτες, η διαφθορά, το ξέπλυμα χρήματος και η δωροδοκία, μεταξύ άλλων, είναι τα βασικότερα οικονομικά εγκλήματα (Zucman, 2015).

Η φοροδιαφυγή είναι ένα σημαντικό κοινωνικοοικονομικό πρόβλημα σε όλες τις κοινωνίες του κόσμου, ανεξάρτητα από το είδος του φορολογικού συστήματος ή το επίπεδο οικονομικής ανάπτυξης της χώρας. Έτσι, η εξαπάτηση με φορολογικά κίνητρα ή για φοροδιαφυγή πρέπει να αναλυθεί σε ευρύτερο πλαίσιο, αυτό της σκιώδους οικονομίας. Οι σύγχρονες οικονομικές μελέτες, που αναλύουν την αλληλεπίδραση μεταξύ φορολογουμένων, τη φορολογική επιβάρυνση, το κοινωνικό περιβάλλον και την οικονομική ανάπτυξη της χώρας, επιδιώκουν να κάνουν μια ολοκληρωμένη αξιολόγηση, όχι μόνο να εξηγήσουν τα κίνητρα φοροδιαφυγής. Η θεωρητική έρευνα αναλύει την αλληλεπίδραση μεταξύ της συμπεριφοράς των φορολογουμένων και της κοινωνικής τους κατάστασης για να εξηγήσει το επίπεδο της φοροδιαφυγής (Stankevicius & Leonas, 2015).

Οι φόροι ήταν πάντα η σημαντικότερη πηγή του κρατικού προϋπολογισμού. Ωστόσο, οι φορολογούμενοι αναζητούν, συνεχώς, τρόπους αποφυγής πληρωμής φόρων ή μείωσης του ποσού της φορολογικής υποχρέωσης. Η φοροδιαφυγή έχει αρνητικές επιπτώσεις στον κρατικό προϋπολογισμό και στην κατάσταση των δημόσιων οικονομικών. Η φοροδιαφυγή περιορίζει τις χώρες στην εφαρμογή της οικονομικής τους πολιτικής, ενώ αντιπροσωπεύει, επίσης, ένα πρόβλημα από την πλευρά της δικαιοσύνης (Murray, 2012).

Δεν πρέπει να λησμονείται ότι, η φοροδιαφυγή δεν είναι μόνο παράνομη αλλά και ανήθικη, επειδή έχει ένα στοιχείο απάτης των φορολογικών αρχών ώστε να μειωθεί το βάρος του φόρου. Οι φορολογούμενοι υποβάλλουν, συχνά, παραπλανητικά έγγραφα, καταργώντας ή παραλείποντας πραγματικά γεγονότα και λεπτομέρειες, δηλώνοντας εσκεμμένα ψευδή δήλωση ως αληθινή, παρουσιάζοντας χαμηλότερο εισόδημα από το πραγματικό εισόδημα, υιοθετώντας συνειδητή παραβίαση των φορολογικών κανόνων (Σούλης, 2015).

2.2 Η φοροαποφυγή

Η φοροαποφυγή είναι η νόμιμη χρήση της φορολογικής νομοθεσίας για τη μείωση της φορολογικής επιβάρυνσης. Φοροαποφυγή, δηλαδή, ή είναι η χρήση του φορολογικού καθεστώτος προς όφελος του φορολογούμενου για τη μείωση του ποσού του φόρου που καταβάλλεται με μέσα που εμπίπτουν στο νόμο (Scott, Hanlon & Maydew, 2010).

Η φοροαποφυγή θεωρείται ως νόμιμη φορολογική βελτιστοποίηση, όταν μια φορολογητέα οντότητα εφαρμόζει όλες τις νομικές διατάξεις για να ελαχιστοποιήσει το ποσό της φορολογικής υποχρέωσής της. Πρόκειται, ουσιαστικά, για φοροδιαφυγή, αλλά εδώ ο υποκείμενος στον φόρο χρησιμοποιεί όλα τα νόμιμα δικαιώματα. Η φορολογούμενη οντότητα μπορεί να εφαρμόσει όλες τις προβλεπόμενες από το νόμο εξαιρέσεις, απαλλαγές, φορολογικές ελαφρύνσεις, εκπτώσεις, αποσβέσεις και λοιπά στοιχεία που έχουν άμεση και σκόπιμη συμμόρφωση με την νομοθεσία. Η νόμιμη βελτιστοποίηση του φόρου μπορεί, επίσης, να περιλαμβάνει τη χρήση κενών στους νόμους και τους κανονισμούς. Για παράδειγμα, στην περίπτωση της διαίρεσης μιας εμπορικής εταιρείας σε μικρότερες επιχειρηματικές μονάδες, είναι δυνατόν να αποφευχθεί υψηλότερος φορολογικός συντελεστής, εάν εφαρμοστεί προοδευτική φορολογία (Murray, 2012).

Τόσο η φοροδιαφυγή όσο και η φοροαποφυγή μπορούν να θεωρηθούν ως μορφές φορολογικής μη συμμόρφωσης, καθώς περιγράφουν μια σειρά δραστηριοτήτων που αποσκοπούν στην αποτροπή του φορολογικού συστήματος ενός κράτους (De Soto, 1989).

Οι Hayoz & Hug (2007) αναφέρουν τις αιτίες της φοροδιαφυγής και φοροαποφυγής και τις προσδιορίζουν ως κάτωθι:

- ⇒ Οικονομικοί παράγοντες: αναφέρονται στην οικονομική κατάσταση μιας φορολογούμενης οντότητας, τις γενικές επιχειρηματικές συνθήκες, το ποσό φορολογικής επιβάρυνσης, την πιθανότητα ανίχνευσης της φοροδιαφυγής, το ύψος των κυρώσεων και λοιπά.
- ⇒ Ζητήματα νομιμότητας: σχετίζονται με την δυσπιστία απέναντι στο κράτος και στα δημόσια ιδρύματα, την πολυπλοκότητα και την ασυνέπεια των φορολογικών κανονισμών και λοιπά.
- ⇒ Δημογραφικοί παράγοντες: όπως η ηλικία, το φύλο, η εκπαίδευση, η οικογενειακή κατάσταση.
- ⇒ Ψυχολογικές συνθήκες: όπως η στάση απέναντι στα νομικά πρότυπα, το αίσθημα ευθύνης και λοιπά.
- ⇒ Ηθικοί παράγοντες : όπως η στάση απέναντι στις κοινοτικές υποχρεώσεις, η στάση απέναντι στη φορολογία, η θρησκεία και λοιπά.

Τόσο ο φοροδιαφυγή όσο και η φοροαποφυγή, έχουν σοβαρές συνέπειες για μια οικονομία, διότι δεν επιτρέπουν στους φορείς άσκησης της δημοσιονομικής πολιτικής να χρησιμοποιούν αποτελεσματικά τους φόρους για την επίτευξη των επιδιώξεών τους. Ειδικότερα, η ύπαρξη μεγάλης φοροδιαφυγής σε μια χώρα δεν επιτρέπει την είσπραξη αρκετών εσόδων για την ικανοποιητική λειτουργία του δημόσιου τομέα. Επιπλέον, η φοροδιαφυγή δημιουργεί σοβαρές κοινωνικές αδικίες και οδηγεί σε αναδιανομή του εισοδήματος από τους ειλικρινείς και συνεπείς φορολογούμενους στους φοροφυγάδες. Επειδή, όμως, αυτοί που διαφεύγουν το φόρο ανήκουν, ως επί το πλείστον, στις ανώτερες εισοδηματικές τάξεις όπου η φοροδιαφυγή είναι ευκολότερη, η αναδιανομή αυτή του εισοδήματος δεν είναι επιθυμητή από την κοινωνία. Επιπρόσθετα, πράξεις που σχετίζονται με φοροδιαφυγή και φοροαποφυγή, εμποδίζουν τους φορείς άσκησης δημοσιονομικής πολιτικής, κυρίως, για την προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης της χώρας, γιατί εξασθενίζει την αποτελεσματικότητα των νόμιμων απαλλαγών, που χορηγούνται, συνήθως, ως κίνητρα για την προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης (Τάτσος, 2001).

2.3 Το φορολογικό ήθος

Το φορολογικό ηθικό αναφέρεται στους παράγοντες που ωθούν ένα άτομο ώστε να είναι συνεπές στις φορολογικές του υποχρεώσεις και, άρα, είναι συνιστώσα επηρεασμού της φορολογικής συμμόρφωσης, που έχει σημαντικό αντίκτυπο στην πληρωμή των φόρων καθώς και στην αποφυγή τους. Η φορολογική συμμόρφωση είναι, μάλλον, ο πιο ουδέτερος όρος για την περιγραφή της προθυμίας του φορολογούμενου να πληρώσει φόρους (Kirchler 2007).

Η ατομική προθυμία ενός ατόμου να πληρώσει τους φόρους επηρεάζεται από οικονομικούς, πολιτικούς, καθώς και από κοινωνικούς παράγοντες και από το συνακόλουθο αποτέλεσμα. Η έρευνα καταδεικνύει ότι η φορολογική συμπεριφορά ενός ατόμου είναι πολύπλοκο ζήτημα και δεν βασίζεται μόνο στην οικονομική συμπεριφορά του συγκεκριμένου ατόμου. Έτσι, υπάρχουν ποικίλοι παράγοντες που διαμορφώνουν το φορολογικό ηθικό (Hayoz & Hug, 2007).

Ένας άλλος λόγος για την φοροδιαφυγή είναι ότι οι άνθρωποι δεν μπορούν να αντέξουν οικονομικά να πληρώνουν φόρους και να διατηρούν, ταυτόχρονα, μια πολυτελή ζωή. Μπορεί, ακόμη, και να είναι πρόθυμοι να αλλάξουν την υπηκοότητά τους για να ξεφύγουν από τους υψηλότερους φόρους, αποκτώντας έναν υψηλότερο επίπεδο ζωής αλλού, με περισσότερο διαθέσιμο εισόδημα μετά τους φόρους, από ότι στην πατρίδα τους (Kirchler 2007).

Ο Boatright (2008), λόγου χάρη, αναφέρει ότι ο τρόπος με τον οποίο μια κυβέρνηση λειτουργεί και αντιμετωπίζει τους ανθρώπους της μπορεί να επηρεάσει το φορολογικό τους ηθικό. Οι φορολογούμενοι είναι πρόθυμοι να συμμορφωθούν με τον φορολογικό νόμο εάν η ανταλλαγή μεταξύ των υπηρεσιών που παρέχονται από την κυβέρνηση και του καταβληθέντος φόρου διαπιστωθεί ότι είναι δίκαιη. Ως εκ τούτου, οι καλές δράσεις της κυβέρνησης, δηλαδή, η παροχή επαρκών και ποιοτικών δημόσιων αγαθών και υπηρεσιών, θα αυξήσει το φορολογικό ηθικό των φορολογουμένων και θα τους ενθαρρύνει να δεσμευτούν στο φορολογικό σύστημα και να πληρώσουν φόρους, με αποτέλεσμα την αυξημένη συμμόρφωση.

Οι αντιλήψεις των φορολογουμένων σχετικά με τη δικαιοσύνη και την ισότητα στο φορολογικό σύστημα μπορεί, επίσης, να είναι σημαντικές για τις αποφάσεις της

φορολογικής συμμόρφωσης. Η αντιληπτή ισότητα στο φορολογικό σύστημα μπορεί ακόμα να έχει αντίκτυπο στη φοροδιαφυγή (Kirchler, 2007).

2.4 Μέθοδοι φοροδιαφυγής

Η φοροδιαφυγή, σε πολύ μεγάλο βαθμό, εντείνεται από την παραοικονομία που σχολιάστηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο. Εκτός, όμως, από αυτήν την περίπτωση υπάρχουν και άλλες μέθοδοι φοροδιαφυγής, όπως οι παρακάτω.

2.4.1 Αναφορά ψευδών εισοδημάτων

Πρόκειται για τη συνηθέστερη μορφή φορολογικής απάτης που διαπράττουν εκατομμύρια άνθρωποι και εταιρείες κάθε χρόνο. Μεταξύ των στοιχείων που πρέπει να αναφέρονται στις φορολογικές δηλώσεις είναι τα έσοδα που προέρχονται από τις πωλήσεις αγαθών και υπηρεσιών, τα κέρδη από τα τυχερά παιχνίδια και τα μπόνους. Όταν δεν υπάρχουν αποδείξεις για το εισόδημα, όπως συμβαίνει με τα μπόνους που δίνονται σε αντάλλαγμα για την καλή εξυπηρέτηση στην παροχή υπηρεσιών, τα παραπλανητικά εισοδήματα είναι πολύ σύνηθες φαινόμενο. Ανάλογα με την κατάσταση, τα κέρδη των τυχερών παιχνιδιών μπορεί, επίσης, να υποεκτιμώνται (Farah & Braun, 2007).

2.4.2 Παροχή ψευδών πληροφοριών

Ενώ η αναφορά περιορισμένων εισοδημάτων μπορεί να συμβεί και τυχαία, αυτό το είδος φοροδιαφυγής περιλαμβάνει τη σκόπιμη κατάθεση φορολογικής δήλωσης με ψευδή στοιχεία (Zucman, 2015).

2.4.3 Φορολογικοί παράδεισοι

Η φοροδιαφυγή αποτελεί απειλή για την κοινωνία, τα κράτη και οι διεθνείς οργανισμοί καταβάλλουν προσπάθειες για την καταπολέμηση των αρνητικών φαινομένων που συνδέονται με τη φορολογία, τη φοροδιαφυγή ή την φοροαποφυγή. Οι φορολογικοί παράδεισοι μπορούν να χρησιμοποιηθούν για παραγωγικές δραστηριότητες, αλλά η συχνότερη χρήση τους είναι να προσελκύσουν, με τα φορολογικά τους συστήματα, κυρίως, το κεφάλαιο, όπως τις τραπεζικές καταθέσεις και την πνευματική ιδιοκτησία, τις ασφαλιστικές εργασίες και τις επιχειρήσεις όπου το κεφάλαιο είναι κρίσιμο (Murray, 2012).

Το καθεστώς του φορολογικού παράδεισου ή καταφυγίου συνεπάγεται το συνδυασμό πιο ευνοϊκών συνθηκών προκειμένου να δημιουργηθεί ένα κλίμα οικονομικών, φορολογικών, πολιτικών και υποδομών που είναι απαραίτητο για την ανάπτυξη των δράσεων φοροαποφυγής χρησιμοποιώντας διάφορα εργαλεία και μηχανισμούς όπως οι υπεράκτιες εταιρείες. Έτσι, ένας φορολογικός παράδεισος είναι μια χώρα που έχει πολύ χαμηλή φορολογία ή και καθόλου φορολογία. Ωστόσο, οι φορολογικοί παράδεισοι δεν αφορούν μόνο τη χαμηλή ή την έλλειψη φορολογίας. Χαρακτηρίζονται, επίσης, από τα υψηλά επίπεδα μυστικότητας και τη διαθεσιμότητα ενός ισχυρού δικτύου χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών που επιτρέπει στους χρήστες σύνθετες στρατηγικές για την επίτευξη των στόχων τους (Mara, 2015).

Οι φορολογικοί παράδεισοι είναι οι χώρες όπου εδρεύουν οι λεγόμενες offshore ή υπεράκτιες επιχειρήσεις.

Υπεράκτια ή offshore εταιρεία ονομάζεται εκείνη η οικονομική οντότητα που θεωρείται πως δημιουργήθηκε για ένα συγκεκριμένο σκοπό, συνήθως βραχυπρόθεσμο, και που δεν διαπνέεται από την γενικά παραδεκτή αρχή του συνεχούς της επιχειρηματικής δραστηριότητας. Η χρήση του όρου υποδηλώνει επιχειρήσεις που ιδρύονται σε οικονομικά κέντρα όπου υφίσταται πολύ χαμηλό επίπεδο φόρων, που συνήθως βρίσκονται σε νησιά, όπως τις Νήσους Cayman ή τις Μπαχάμες. Εναλλακτικά, χρησιμοποιείται, συχνά, και ο όρος φορολογικός παράδεισος. Αυτού του είδους οι εταιρείες, συνηθέστερα, χρησιμοποιούνται προκειμένου ο ιδιοκτήτης ή ο δικαιούχος να κρύψει συγκεκριμένα οικονομικά έσοδα ή κέρδη, για διάφορους λόγους, όπως η ανακύκλωση βρώμικου χρήματος ή η απόκρυψη της ιδιοκτησίας. Στην

πραγματικότητα, όμως, ακριβώς επειδή δεν είναι παράνομη η ίδρυση μιας τέτοιας εταιρείας, όλες οι πολυεθνικές έχουν offshore εταιρίες δημιουργημένες σε χώρες με ηπιότερο φορολογικό καθεστώς, για μια πιο αποδεκτή φορολόγηση των κερδών (Μπεζαντάκος, 2014).

2.4.4 Απάτες με πτώχευσεις

Όπως πληροφορεί ο Muller (2019), σύμφωνα με τους νόμους περί πτωχεύσεων, οι οικονομικά αναξιοπαθόντες οργανισμοί μπορούν να μειώσουν και να διαχειριστούν το χρέος για να επιβιώσουν. Στόχος των ενεργειών αυτών είναι να αναδιαρθρώσουν ή να μειώσουν ορισμένα χρέη, ώστε να διατηρήσουν ένα ορισμένο επίπεδο περιουσιακών στοιχείων που απαιτούνται για την επιβίωση της επιχείρησής τους. Εάν αυτό γίνει νόμιμα, η πτώχευση μπορεί, νομίμως, να προστατεύσει τις επιχειρήσεις από φορολογικές υποχρεώσεις. Μόλις η επιχείρηση καταθέσει πτώχευση, εκδίδεται αυτόματη εντολή αναμονής για την αποτροπή της είσπραξης του χρέους από τους πιστωτές. Αυτό περιλαμβάνει φορολογικές υποχρεώσεις. Οι φορολογικές αρχές δεν μπορούν να απαιτήσουν την πληρωμή φορολογικών υποχρεώσεων, παρόλο που μπορούν να πραγματοποιήσουν φορολογικούς ελέγχους. Δεδομένου ότι αυτό είναι ένα ισχυρό νομικό εργαλείο, ορισμένες επιχειρήσεις καταχρώνται τις ποινές πτώχευσης για να αποφύγουν την καταβολή φόρων παρά το γεγονός ότι είναι σε θέση να εκπληρώσουν τη φορολογική τους υποχρέωση. Κάτι τέτοιο είναι παράνομο και θεωρείται φορολογική απάτη.

2.5 Η φοροδιαφυγή διεθνώς

Περιπτώσεις φοροδιαφυγής απαντώνται διαχρονικά και σε κάθε μέρος του κόσμου. Πολύ συχνά δε, σε φοροδιαφυγή εμπλέκονται δημοφιλή και διάσημα πρόσωπα. Λόγου χάρη, ο Al Capone ήταν ο επικεφαλής του πιο κερδοφόρου συνδικάτου εγκλημάτων στο Σικάγο των Η.Π.Α. κατά τα έτη 1920-1933. Ο ίδιος ήταν ύποπτος για πολυάριθμες δολοφονίες και εκβιασμούς, αλλά το μόνο πράγμα που μπορούσε να του προσάψει η

κυβέρνηση των Η.Π.Α. και το FBI ήταν η φοροδιαφυγή. Η καταδίκη του το 1931 και η ποινή φυλάκισης 11 ετών συνέβαλαν στις καταδίκες πολλών άλλων φοροδιαφυγόντων παγκοσμίως. Ο Al Capone δεν υπέβαλε ποτέ δηλώσεις φόρου εισοδήματος. Μέχρι το τέλος του 1929 τα περιουσιακά του στοιχεία ανέρχονταν σε, περίπου, 30 εκατομμύρια δολάρια. Ένας πράκτορας του FBI και η ομάδα του άρχισαν να ερευνούν την υπόθεση Al Capone, αλλά ήταν πολύ δύσκολο να εντοπιστούν οι συναλλαγές, καθώς ο Capone δεν είχε τραπεζικό λογαριασμό στο όνομά του ούτε είχε υπογράψει ποτέ ο ίδιος επιταγές. Λογιστικά αρχεία με το όνομα του Al Capone βρέθηκαν από το FBI το 1930. Μετά από διαβούλευση με τον δικηγόρο του, ο Al Capone δήλωσε ότι θα πλήρωνε όλους τους οφειλόμενους φόρους -που κυμαίνονταν από 26.000 έως 100.000 δολάρια (Clark, 2008).

2.5.1 Η κατάσταση στην Ευρώπη

Πρόσφατα διαθέσιμα στοιχεία υποδεικνύουν ότι το φορολογικό χάσμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης που προκύπτει από την εγχώρια φοροδιαφυγή μπορεί να ανέρχεται σε 825 δισεκατομμύρια ευρώ ετησίως, βάσει στοιχείων για το 2015. Αν και θεωρείται ότι είναι πιο δύσκολο να εκτιμηθεί η φοροδιαφυγή των επιχειρήσεων σε επίπεδο Ένωσης, υπάρχουν διάφορα διαθέσιμα στοιχεία που αναφέρουν διαφορετικά ποσά, που κυμαίνονται από 50 δισεκατομμύρια ευρώ ετησίως σε 190 δισεκατομμύρια, σύμφωνα με προηγούμενες μελέτες του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Βέβαια, το θετικό είναι ότι αυτές οι εκτιμήσεις είναι μικρότερες με σχέση με το 2009, το οποίο ήταν το έτος βάσης για την τελευταία εκτίμηση τέτοιου είδους φορολογικού χάσματος σε όλη την Ευρωπαϊκή Ένωση. Η μείωση του φορολογικού χάσματος είναι, τουλάχιστον, 11,8% κατά την περίοδο αυτή. Αυτό δείχνει ότι οι φορολογικές αρχές έχουν καταστεί αποτελεσματικότερες στην αντιμετώπιση της φορολογικής κατάχρησης μετά την έναρξη της ύφεσης του 2008 (Murphy, 2019).

Πιο συγκεκριμένα, υπολογίζεται ότι η φοροδιαφυγή στην Ευρώπη, ημερησίως, ανέρχεται σε 2,25 δισεκατομμύρια ευρώ, με την Ελλάδα να έρχεται έβδομη ανάμεσα στα 28 κράτη-μέλη της Ε.Ε., με κριτήριο την κατά κεφαλήν φοροδιαφυγή (Η Καθημερινή, 2019α).

Στην πιο κάτω διάγραμμα, δίνεται η σχετική κατάταξη.

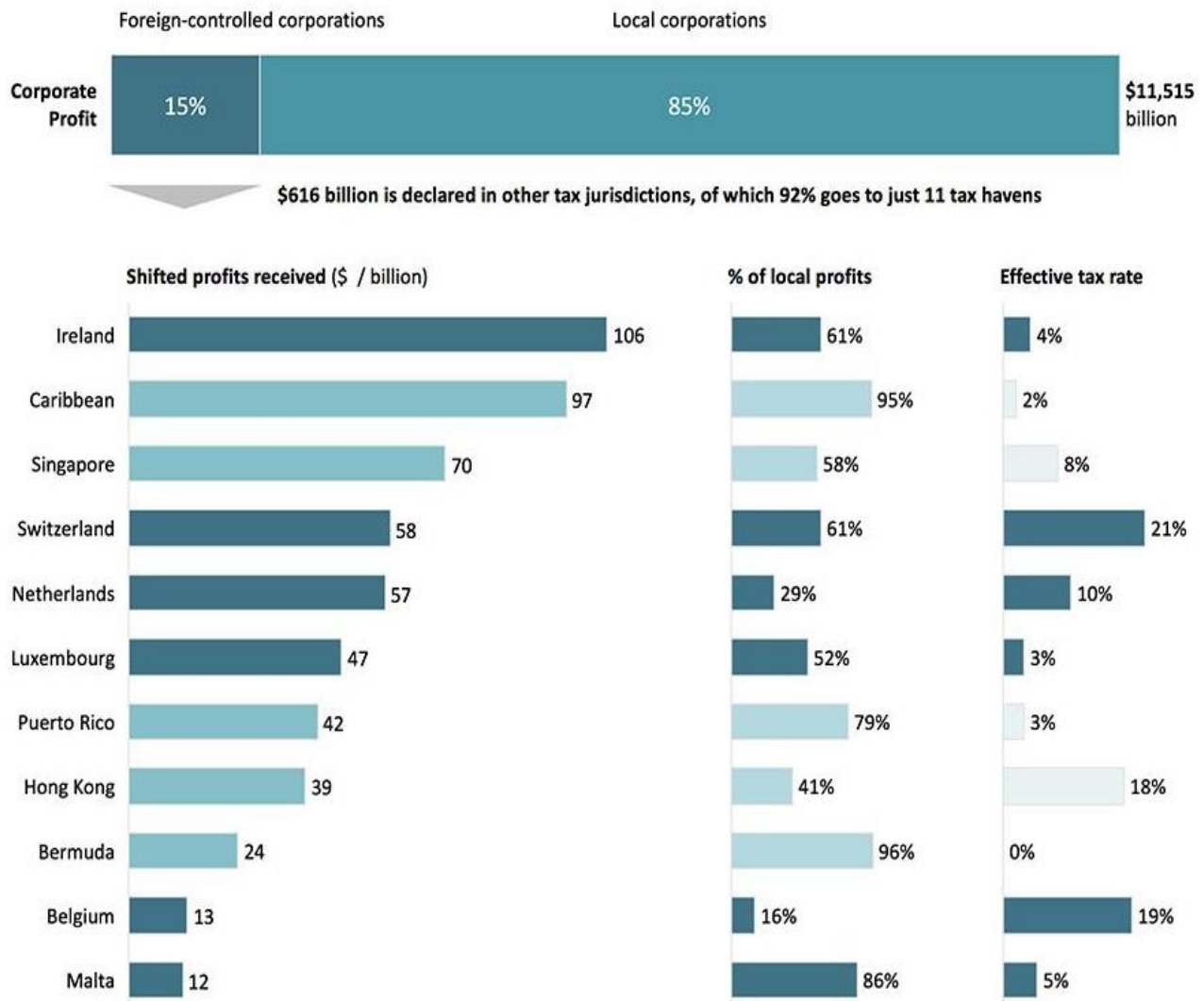
Πηγή: Η Καθημερινή, 2019α.

Διάγραμμα 2.1 Η κατά κεφαλήν φοροδιαφυγή στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Όπως διαπιστώνεται, στην πρώτη θέση, της κατά κεφαλήν φοροδιαφυγής, τοποθετείται η Ιταλία, ενώ ακολουθούν η Δανία και το Βέλγιο. Την πρώτη πεντάδα της κατάταξης συμπληρώνουν το Λουξεμβούργο και η Μάλτα. Από την άλλη, η Βουλγαρία τοποθετείται στον αντίποδα, με την χαμηλότερη τιμή στην κατά κεφαλήν φοροδιαφυγή, ύψους 544 ευρώ. Σημειώνεται ότι ο μέσος όρος στην περιοχή της Ένωσης υπολογίζεται σε 1.634 ευρώ.

Επίσης, χρειάζεται να αναφερθεί ότι στην Ευρώπη βρίσκονται μερικοί από τους μεγαλύτερους φορολογικούς παραδείσους του κόσμου που φιλοξενούν offshore επιχειρήσεις και διευκολύνουν πρακτικές φοροδιαφυγής. Κυρίαρχη θέση φαίνεται ότι κατέχει η Ιρλανδία, όπου διοχετεύεται ένα εντυπωσιακό διεθνές κεφάλαιο ύψους 91 δισεκατομμυρίων ευρώ, που ισοδυναμεί με πάνω από το ήμισυ των τοπικών κερδών που προέρχονται από τη παραγωγή (Consultancy, 2018).

Στην πιο κάτω εικόνα, αναφέρονται οι μεγαλύτεροι φορολογικοί παράδεισοι του κόσμου.

Πηγή: Consultancy, 2018.

Εικόνα 2.1 Οι μεγαλύτεροι φορολογικοί παράδεισοι του κόσμου

Με βάση τα στοιχεία, φαίνεται, ότι εκτός από την Ιρλανδία, στους σημαντικότερους φορολογικούς παράδεισους του κόσμου συγκαταλέγονται και λοιπές ευρωπαϊκές χώρες, δηλαδή, η Ελβετία, η Ολλανδία, το Λουξεμβούργο, το Βέλγιο και η Μάλτα.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει προβεί σε σημαντικές κινήσεις για την καταπολέμηση της φοροδιαφυγής τα τελευταία χρόνια. Από το 2011, έχουν υιοθετηθεί διάφορες φορολογικές μεταρρυθμίσεις ως τα πρώτα βήματα για μεγαλύτερη φορολογική δικαιοσύνη, ενώ έχει σημειωθεί σχετικά καλή πρόοδος όσον αφορά τη φοροδιαφυγή

του ιδιωτικού πλούτου. Ωστόσο, δόθηκε λιγότερη προσοχή στη θέσπιση των σωστών νομοθετικών μέτρων για την αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής των επιχειρήσεων, συμπεριλαμβανομένης της γνώσης του πού καταβάλλουν οι εταιρείες φόροι, της εναρμόνισης των φορολογικών βάσεων στην Ευρώπη και της υποστήριξης φιλόδοξων μεταρρυθμίσεων σε διεθνές επίπεδο. Τα πρόσφατα σκάνδαλα για την αποφυγή των εταιρικών φόρων τονίζουν ανεπιφύλακτα ότι, παρά την πρόοδο που έχει σημειωθεί, πρέπει ακόμη να γίνουν πολλά αν πρέπει να υπερβληθεί το τραπεζικό απόρρητο, να επέλθει το τέλος των φορολογικών παραδείσων και έτσι να καμφθεί τόσο η φοροδιαφυγή όσο και η φοροαποφυγή (Oxfam International EU Advocacy Office, 2015).

2.5.2 Η κατάσταση στην Αμερική

Οι Η.Π.Α. κατατάσσονται στις χώρες με τα μικρότερα ποσοστά φοροδιαφυγής. Αυτό, βέβαια, οφείλεται σε διάφορους παράγοντες και, κυρίως, στην στάση του κράτους απέναντι στην αντιμετώπιση του φαινομένου. Πιο συγκεκριμένα, το κράτος επενδύει στην δημιουργία φορολογικής συνείδησης με κίνητρα και αυστηρή τιμωρία. Επίσης, εκεί υφίσταται ξεκάθαρο και απλό φορολογικό σύστημα που δεν αφήνει περιθώριο για παρανοήσεις ή για «παραθυράκια». Οι όροι «λογιστικές διαφορές», «συμβιβασμός», «ρυθμίσεις», «περαιώσεις» που στην Ελλάδα αποτελούν καθημερινή πρακτική, στις χώρες με συνεπείς προϋπολογισμούς και χαμηλή φοροδιαφυγή είναι άγνωστοι. Επιπρόσθετα, πραγματοποιούνται ηλεκτρονικές διασταυρώσεις σε όλα και για όλους. Στις ΗΠΑ οι αρμόδιες αρχές κινούνται σε δύο επίπεδα. Αρχικά, ελέγχεται συνεχώς η πορεία του προϋπολογισμού βάσει των στόχων, εντοπίζονται τυχόν αποκλίσεις και στη συνέχεια οι αιτίες. Παράλληλα, στις ΗΠΑ «τρέχει» ένα πρόγραμμα συνεχών ηλεκτρονικών διασταυρώσεων. Το 2007 έγιναν 1,8 δισεκατομμύρια διασταυρώσεις που οδήγησαν σε 4,76 εκατομμύρια ύποπτες φορολογικές δηλώσεις και στον εντοπισμό φοροδιαφυγής ύψους 19,1 δισεκατομμυρίων δολαρίων από 1,3 εκατομμύριο φοροφυγάδες -οι περισσότεροι εκ των οποίων μέχρι τότε ήταν άγνωστοι στην εφορία. Βέβαια, χρειάζεται να αναφερθεί και το γεγονός ότι η παραοικονομία στις Η.Π.Α. υπολογίζεται σε 1 τρισεκατομμύρια δολάρια και τα φορολογικά έσοδα που χάνονται μέσω φορολογικών παραδείσων και offshore σε 100 δισεκατομμύρια (Στεργίου, 2010).

Όμως, στην περιοχή της Λατινικής Αμερικής, η φοροδιαφυγή φαίνεται ότι ανθεί. Με βάση μελέτη του 2016, συνήχθη το συμπέρασμα ότι η φοροδιαφυγή υπήρξε και παραμένει ένα από τα κύρια εμπόδια που επηρεάζουν τα δημόσια οικονομικά των χωρών της περιοχής. Επίσης, εντοπίστηκε ότι στις χώρες της Λατινικής Αμερικής δεν υπάρχει θεσμοθετημένο καθήκον εκτίμησης της φοροδιαφυγής, με επαρκή περιοδικότητα και δημοσίευση των αποτελεσμάτων, στις περισσότερες χώρες. Αυτό αποδείχθηκε λόγω των σπάνιων και ανεπαρκών διαθέσιμων πληροφοριών σχετικά με το μέγεθος του προβλήματος. Ακόμα, φαίνεται ότι οι Λατινοαμερικανοί είναι πιο δεκτικοί στη φοροδιαφυγή από ότι ήταν το 2011. Αυτό αντικατοπτρίζει ταλαντευόμενη συμπεριφορά, υποδηλώνοντας ότι τα άτομα είναι ευαίσθητα στις συνθήκες που αντιμετωπίζουν οι χώρες ή τα μέτρα που λαμβάνουν οι κυβερνήσεις. Εν τω μεταξύ, στην έκθεση με τίτλο "Φορολογία για μια χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη 2016" που καταρτίστηκε από την ECLAC και την OXFAM, εξάγεται το συμπέρασμα ότι η Λατινική Αμερική και η Καραϊβική παρουσιάζουν εξαιρετική ανισότητα, γεγονός που αποδεικνύει ότι το 2014 το πλουσιότερο 10% των κατοίκων συγκέντρωσε το 71% του πλούτου. Η ίδια μελέτη αναφέρει ότι τα ανεπαρκή φορολογικά συστήματα είναι εντελώς επαναλαμβανόμενα και η φοροδιαφυγή και η φοροαποφυγή κοστίζουν χιλιάδες δολάρια που θα μπορούσαν να επενδυθούν για την καταπολέμηση της φτώχειας και της ανισότητας. Πιο συγκεκριμένα, εκτιμάται ότι οι απώλειες εσόδων κυμαίνονται από 27% έως 65% στον φόρο εισοδήματος (Inter-American Center of Tax Administrations, 2019).

Τα δεδομένα που αναφέρθηκαν εύκολα προκαλούν έκπληξη αναφορικά με τα ποσά και τα έσοδα που χάνονται από το δημόσιο παγκοσμίως και που θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν για την παροχή περισσότερων και, σαφώς, ποιοτικότερων δημόσιων υπηρεσιών. Αφού μελετήθηκε η διεθνής διάσταση του φαινομένου της παραοικονομίας και της φοροδιαφυγής, στο αμέσως επόμενο κεφάλαιο μελετάται εκτενώς η περίπτωση της Ελλάδας.

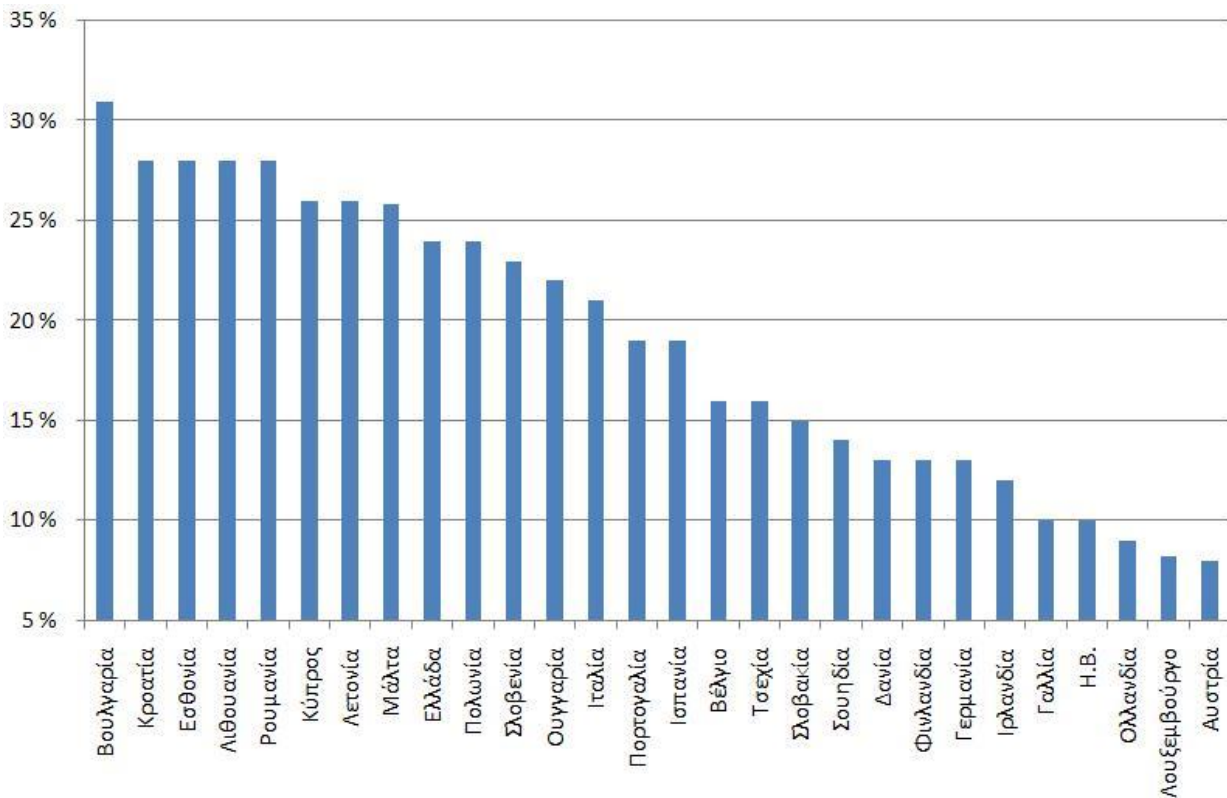
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Η ΕΚΤΑΣΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Τόσο η παραοικονομία, όσο και, κυρίως, η φοροδιαφυγή, αποτελούν διαχρονικά προβλήματα της ελληνικής οικονομίας με τεράστια έκταση, κάτι που δυσχεραίνει και την αποτελεσματικότητα των μέτρων που λαμβάνονται για την αντιμετώπισή τους. Στις ενότητες που ακολουθούν αναφέρονται γενικές πληροφορίες και ποσοτικά δεδομένα για τα 2 αυτά φαινόμενα, καθώς και οι σημαντικότερες κινήσεις που έχουν υιοθετηθεί ή που θα έπρεπε να ληφθούν για τον περιορισμό τους.

3.1 Η παραοικονομία

Η παραοικονομία αποτελεί διαχρονικά ένα διαρθρωτικό πρόβλημα της ελληνικής οικονομίας. Είναι χαρακτηριστικό άλλωστε ότι η χώρα συγκαταλέγεται μεταξύ των κρατών της Ευρωπαϊκής Ένωσης με τα υψηλότερα ποσοστά υπόγειας οικονομίας. Ενδεικτικά, εκτιμάται ότι η παραοικονομία στην Ελλάδα την περίοδο 2003-2015 ανερχόταν, κατά μέσο όρο, στο 25% του Α.Ε.Π., σε σχέση με 19%, κατά μέσο όρο, στη ζώνη του ευρώ και 20% στην Ένωση (Επαγγελματικό Επιμελητήριο Αθηνών, 2017).

Στο πιο κάτω διάγραμμα, δίδεται το ύψος της εκτιμώμενης παραοικονομίας, ως ποσοστό του Α.Ε.Π., το 2013, στα κράτη- μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Πηγή: Πετράκης, 2013.

Διάγραμμα 3.1 Η παραοικονομία στην Ευρωπαϊκή Ένωση το 2013

Όπως διαπιστώνεται, η Ελλάδα τοποθετήθηκε στην ένατη θέση κατά το μελετώμενο έτος, με την Βουλγαρία να βρίσκεται στην πρώτη.

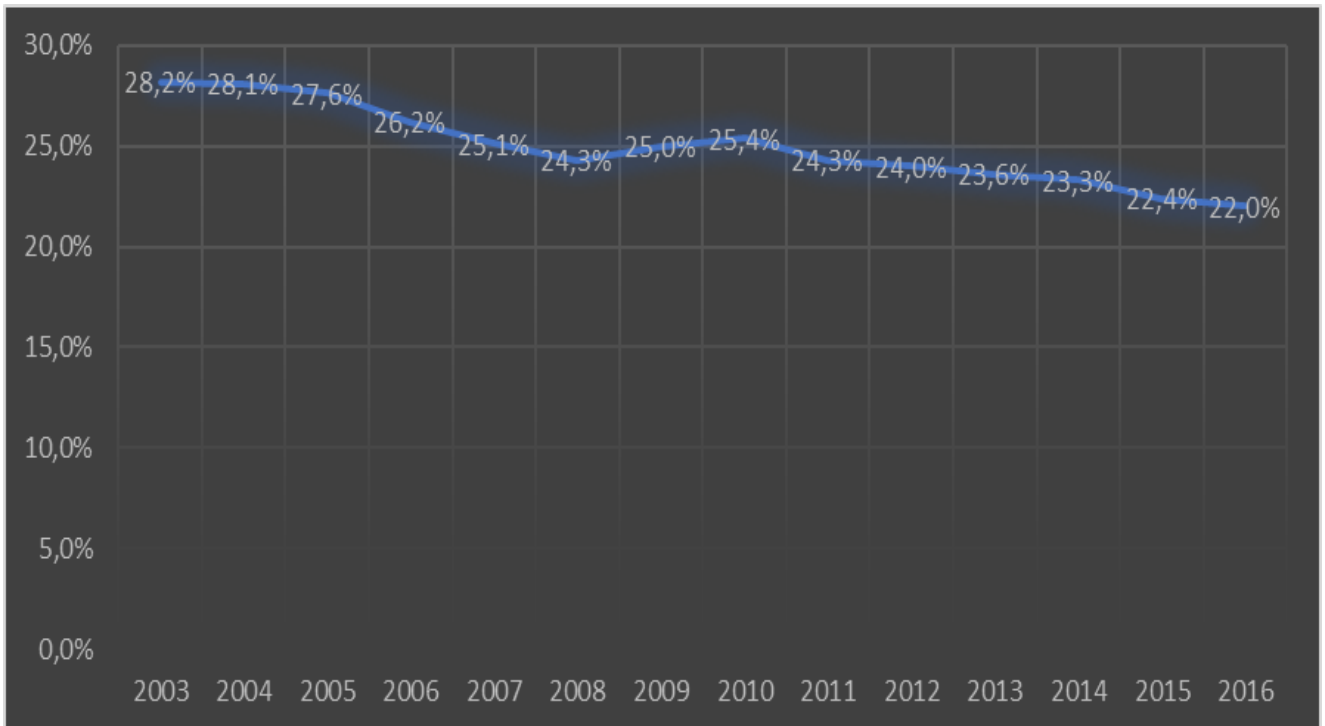
Ο Schneider (2016), εκτίμησε την παραοικονομία στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την περίοδο των ετών 2003-2016. Τα αποτελέσματα για την Ελλάδα, έχουν ως κάτωθι:

Πίνακας 3.1 Η παραοικονομία στην Ελλάδα, ως ποσοστό του Α.Ε.Π., την περίοδο 2003-2016

Έτος	Ποσοστό παραοικονομίας (σε σχέση με το Α.Ε.Π.)
2003	28,2%
2004	28,1%
2005	27,6%
2006	26,2%
2007	25,1%
2008	24,3%
2009	25,0%
2010	25,4%
2011	24,3%
2012	24,0%
2013	23,6%
2014	23,3%
2015	22,4%
2016	22,0%

Πηγή: Schneider, 2016.

Και διαγραμματικά:

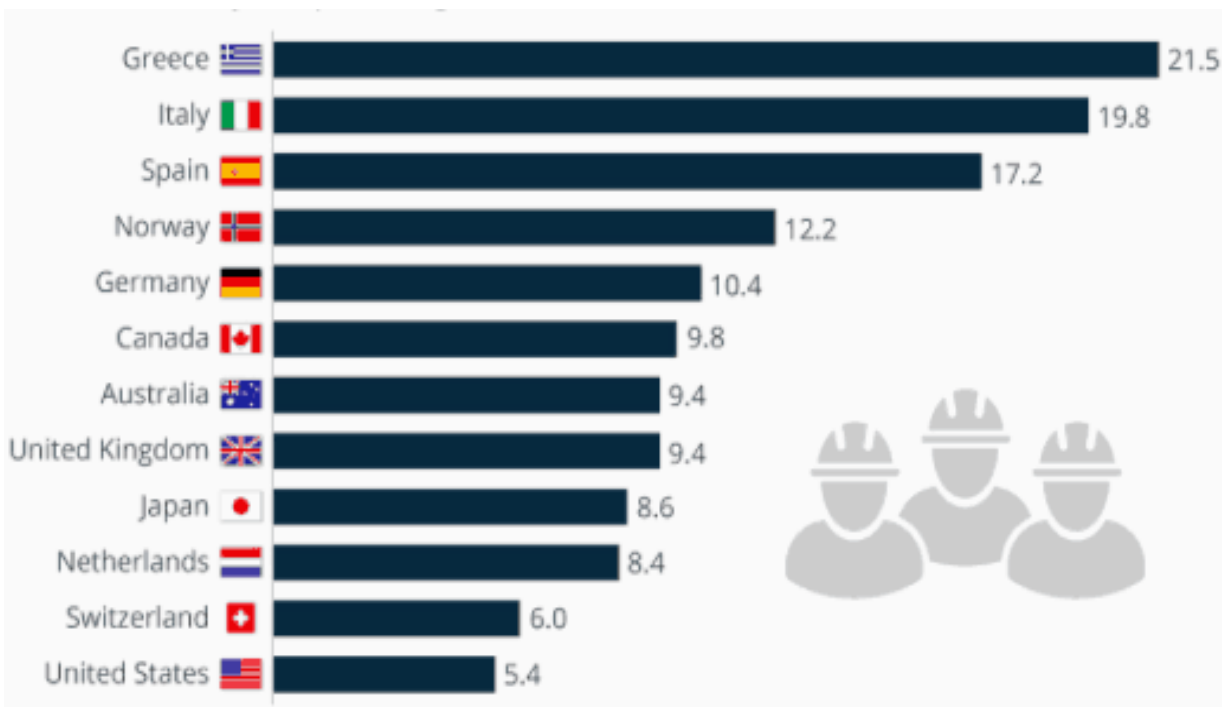
Πηγή: Ίδια επεξεργασία.

Διάγραμμα 3.2. Η παραοικονομία στην Ελλάδα, ως ποσοστό του Α.Ε.Π., την περίοδο 2003-2016

Με βάση τα στοιχεία του διαγράμματος, φαίνεται ότι από το 2003 μέχρι και το 2008, η παραοικονομία στην Ελλάδα βρισκόταν σε αρκετά υψηλά επίπεδα, αλλά σημείωνε κάμψη. Από το 2008, έτος που εκδηλώθηκε η κρίση στην χώρα, η παραοικονομία άρχισε να αυξάνεται και πάλι για μόνο 2 έτη, καθώς από το 2010 κι έπειτα άρχισε να εμφανίζει και πάλι μια μικρή μείωση.

Το 2017, υπολογιζόταν ότι η υπόγεια οικονομία της Ελλάδας κόστιζε στη χώρα, περίπου, το 21,5% του Α.Ε.Π.- το υψηλότερο στην Ευρωπαϊκή Ένωση - και είχε ως αποτέλεσμα την απώλεια, περίπου, 35,09 δισεκατομμυρίων ευρώ ετησίως (The National Herald, 2017).

Τα ποσά αυτά, τοποθέτησαν την Ελλάδα στην πρώτη θέση αναφορικά με τον όγκο της παραοικονομίας συγκριτικά με λοιπές χώρες του κόσμου το 2017, όπως αποτυπώνεται και στο πιο κάτω διάγραμμα.

Πηγή: *Greek City Times*, 2017.

Διάγραμμα 3.3. Η υπόγεια οικονομία σε επιλεγμένες χώρες του κόσμου το 2017

Ενώ στην Ελλάδα, το 2017, η παραοικονομία αποτελούσε το 21,5% του Α.Ε.Π. της χώρας, στις Η.Π.Α. το αντίστοιχο ποσοστό ήταν μόλις 5,4% και στην Ελβετία 6%, αντίστοιχα.

Στην συνέχεια σχολιάζονται οι βασικότερες εκδηλώσεις της παραοικονομίας στην Ελλάδα.

3.1.1 Λαθραία τσιγάρα

Το εμπόριο λαθραίων τσιγάρων στην Ελλάδα, εκτείνεται σε μεγαλύτερο βαθμό, σε σχέση με τις λοιπές χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Συγκεκριμένα, υπολογίστηκε ότι η παράνομη αγορά τσιγάρων στην Ελλάδα αυξήθηκε στο 23,6% το 2018 και η χώρα απέκτησε το αρνητικό προβάδισμα με το μεγαλύτερο ποσοστό των παράνομων τσιγάρων στην Ένωση, με τις απώλειες στα κρατικά έσοδα να υπολογίζεται σε 690 εκατομμύρια ευρώ για το ίδιο έτος. Επιπρόσθετα, στην Ελλάδα καταναλώνεται ο

μεγαλύτερος όγκος παράνομων τσιγάρων που υπολογίζεται σε 1,5 δισεκατομμύρια τεμάχια (Agouridis, 2019).

Οι προσπάθειες για την καταπολέμηση των λαθραίων έχουν ενταθεί, ενώ πλέον η ελληνική αστυνομία στοχεύει σε προϊόντα που εμπλέκονται στην κατασκευή τέτοιου είδους λαθρεμπορίου. Τον Αύγουστο του 2019 κατασχέθηκαν 128 τόνοι καπνού από μια αποθήκη στη Βοιωτία, που θα παρήγαγε περίπου 604 εκατομμύρια λαθραία τσιγάρα (Η Καθημερινή, 2019β).

Ο ακρογωνιαίος λίθος του ελληνικού νομικού πλαισίου για την αντιμετώπιση του παράνομου εμπορίου τσιγάρων είναι ο Εθνικός Τελωνειακός Κώδικας (ΦΕΚ 265, 2001), ο οποίος, μεταξύ άλλων, αφορά το λαθρεμπόριο καπνού. Σύμφωνα με τον Κώδικα, το λαθρεμπόριο θεωρείται αδίκημα κατά του τελωνειακού καθεστώτος, ενώ συγχρόνως αποτελεί και ποινικό αδίκημα. Ως εκ τούτου, τα άτομα που καταδικάζονται για τις ενέργειες αυτές υπόκεινται σε διπλή τιμωρία - διοικητική και ποινική. Ως τελωνειακή παράβαση νοείται η μη τήρηση των διατυπώσεων του τελωνειακού κώδικα σχετικά με τις τελωνειακές υπηρεσίες, η απάτη ή η απόπειρα φοροδιαφυγής, φόρων και λοιπά, καθώς και η παράλειψη συμμόρφωσης με τις διατυπώσεις που προβλέπονται στο άρθρο 155 σχετικά με το λαθρεμπόριο.

3.1.2 Ναρκωτικά

Δυστυχώς, η Ελλάδα κατέχει σημαντική θέση και στην περίπτωση του εμπορίου ναρκωτικών. Πιο συγκεκριμένα, η χώρα βρίσκεται πάνω στον αποκαλούμενο «Βαλκανικό Άξονα», ο οποίος ενώνει τις χώρες με τη μεγαλύτερη παραγωγή οπιούχων στον κόσμο, όπως το Αφγανιστάν, το Ιράν, το Πακιστάν, η Μιανμάρ και το Λάος, με τις αντίστοιχες χώρες της βορειοδυτικής Ευρώπης οι οποίες καταναλώνουν τα ναρκωτικά. Επιπλέον, η Ελλάδα αποτελεί τον ενδιάμεσο σταθμό μεταφοράς κάνναβης και ηρωίνης από Αλβανία και Τουρκία, αντίστοιχα, καθώς και σημαντικών φορτίων κοκαΐνης από χώρες της Λατινικής Αμερικής (E-daily, 2018).

Όπως πληροφορεί ο Κουκάκης (2018), σύμφωνα με πρόσφατη Έκθεση Εθνικής Εκτίμησης Κινδύνου, το εμπόριο ναρκωτικών αποτελεί μια από τις πιο επικερδείς μορφές παράνομων δραστηριοτήτων στην Ελλάδα, με εκτιμώμενα έσοδα για τα έτη

2014, 2015 και 2016 σε 188 εκατομμύρια ευρώ, 62 εκατομμύρια ευρώ και 200 εκατομμύρια ευρώ, αντίστοιχα. Κατά τα έτη αυτά, η διακίνηση κοκαΐνης, ηρωΐνης και κάνναβης, από οργανωμένες εγκληματικές ομάδες, στην ελληνική επικράτεια, ανήλθε σε 75%, 83% και 35% αντίστοιχα, ενώ εξαρθρώθηκαν 188 εγκληματικές οργανώσεις, τα μέλη των οποίων ήταν, κυρίως, Έλληνες και Αλβανοί, ακολουθούμενοι από υπηκόους Βουλγαρίας και Νιγηρίας.

Οι περιπτώσεις συλλήψεων για εμπορία ναρκωτικών στην Ελλάδα είναι, σχεδόν, καθημερινές. Το 2014, η Ελληνική Αστυνομία κατάφερε να συλλάβει μέλη 2 εγκληματικών οργανώσεων στην Κρήτη. Οι 2 ξεχωριστές οργανώσεις είχαν τον ίδιο ηγέτη και συμμετείχαν σε εγκληματικές πράξεις όπως εκβιασμούς, ληστείες, κλοπές και διακίνηση ναρκωτικών στην περιοχή. Η μια οργάνωση συμμετείχε σε διάφορες περιπτώσεις ληστείας και εκβιασμού, καθώς και αδικήματα σχετικά με εκρηκτικές ύλες και αδικήματα κατά των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας και της σωματικής ακεραιότητας. Η δεύτερη εγκληματική οργάνωση κατηγορήθηκε για κατοχή και εμπορία ναρκωτικών ουσιών και για την καλλιέργεια κάνναβης. Συνολικά, συνελήφθησαν δώδεκα μέλη, πέντε από τα οποία ήταν μέρος του κορυφαίου πυρήνα των οργανώσεων. Στο πλαίσιο της επιχείρησης, η αστυνομία διενήργησε έρευνες σε σπίτια, αποθήκες και οχήματα και συγκέντρωσε ποσό 108.745 χιλιάδων ευρώ, 600 γραμμάρια κάνναβης, εντόπισε εργαστήριο παραγωγής κάνναβης, 1 αυτοκίνητο που χρησιμοποιήθηκε για διακίνηση ναρκωτικών, όπλα, διάφορα έγγραφα οικονομικών συναλλαγών, πολλά κινητά τηλέφωνα και κάρτες SIM (Zikakou, 2014).

Τον Ιούλιο του τρέχοντος έτους, αστυνομικοί της Υποδιεύθυνσης Ασφάλειας Λάρισας, σε συνεργασία με αστυνομικούς του Αστυνομικού Τμήματος Τεμπών, κατά τη διάρκεια συντονισμένης επιχείρησης, εντόπισαν σε δασική περιοχή της ευρύτερης περιοχής της Λάρισας οργανωμένη φυτεία κάνναβης, εντός της οποίας υπήρχαν 1.491 καλλιεργούμενα δενδρύλλια κάνναβης, ύψους έως 2 μέτρα και 48 εκατοστά, τα οποία εκριζώθηκαν. Για την συγκεκριμένη υπόθεση συνελήφθησαν 2 άτομα, ηλικίας 48 και 47 ετών, σε βάρος των οποίων σχηματίστηκε δικογραφία για σύσταση εγκληματικής οργάνωσης, παράβαση του νόμου περί ναρκωτικών και παράβαση του νόμου περί όπλων. Οι εν λόγω δράστες είχαν συγκροτήσει εγκληματική οργάνωση, με διαρκή δράση, δομή και διακριτούς ρόλους, με σκοπό τον παράνομο πλουτισμό από την καλλιέργεια δενδρυλλίων κάνναβης, ενώ εκτιμάται ότι θα αποκόμιζαν χρηματικό κέρδος άνω του 1.000.000 ευρώ από την φυτεία που εντοπίστηκε (Ταχυδρόμος, 2019).

3.1.3 Όπλα

Τα συνδικάτα του οργανωμένου εγκλήματος στην Ελλάδα επεκτείνονται σταθερά την τελευταία δεκαετία και εμπλέκονται σημαντικά στην εμπορία όπλων. Η ύπαρξη αφθονίας παράνομων πυροβόλων όπλων και παράνομης αγοράς, η συγκέντρωση σε ορισμένους τόπους λαθρομετανάστευσης και η σοβαρή οικονομική κρίση που έπληξε τη χώρα διαμόρφωσαν ένα ιδανικό κλίμα στο οποίο οι εγκληματικές ομάδες μπορούν να οπλίζονται. Οι ελληνικές αρχές εκτιμούν ότι στη χώρα υπάρχουν, περίπου, 1,5 εκατομμύρια πυροβόλα όπλα. Ωστόσο, ο αριθμός των κατόχων κυνηγετικών όπλων που έχουν λάβει άδεια δεν υπερβαίνει τα 300.000 άτομα, πράγμα που σημαίνει ότι τα υπόλοιπα όπλα διακινούνται παράνομα. Η μαύρη αγορά όπλων υπάρχει σε πολλές περιοχές της Αθήνας, όπως στην κεντρική πλατεία Ομονοίας και στην περιοχή των Λιοσίων, στα βορειοανατολικά προάστια της πόλης. Η αστυνομία σημειώνει ότι το εμπόριο ναρκωτικών και η διακίνηση όπλων συμβαδίζουν και υπήρξαν πολλές περιπτώσεις ανταλλαγής σε εγκληματικές ομάδες που πωλούν ηρωίνη ή κοκαΐνη για όπλα (Michaletos, 2011).

Αντίστοιχη συχνότητα με αυτήν που αφορούν σε συλλήψεις για ναρκωτικά, εντοπίζεται και στην περίπτωση των όπλων. Μόνο τον Μάρτιο του 2011, οι ελληνικές δικαστικές αρχές εξέδωσαν 217 εντάλματα σύλληψης για υπόπτους οργανωμένου εγκλήματος. Τα άτομα αυτά συνδέθηκαν από την αστυνομία με τέσσερις κύριες ομάδες οργανωμένου εγκλήματος που λειτουργούσαν σε ολόκληρη την Ελλάδα, οι οποίες κατηγορούνταν για 19 δολοφονίες, εκτεταμένο ξέπλυμα χρημάτων, δολιοφθορά, εμπορία ανθρώπων, εμπορία όπλων και παροχή «προστασίας» σε, περίπου, 200 ιδιωτικές επιχειρήσεις (Michaletos, 2011).

Το καλοκαίρι του 2018, συνελήφθησαν 22 άτομα σε όλη τη χώρα, ως αποτέλεσμα της συνέχισης των ερευνών της Αστυνομίας στο πλαίσιο εξάρθρωσης εγκληματικής ομάδας, η οποία δραστηριοποιούνταν συστηματικά στην παράνομη εισαγωγή, διακίνηση και εμπορία όπλων και πυρομαχικών. Από τις έρευνες συνολικά βρέθηκαν και κατασχέθηκαν 29 πυροβόλα όπλα διάφορων τύπων και διαμετρημάτων, 3 κυνηγετικά όπλα χωρίς την προβλεπόμενη άδεια κατοχής, 1.081 φυσίγγια διάφορων τύπων και διαμετρημάτων, 10 γεμιστήρες πιστολιών, 4 κλείστρα - εξαρτήματα

πιστολιών, 2 πτυσσόμενες ράβδοι, μηχανισμός εκκένωσης ηλεκτρικής ενέργειας (TAZER), 3 εκτοξευτήρες φωτοβολίδων, μαχαίρια βαλλίστρα και πλήθος εγγράφων (Η Καθημερινή, 2018).

3.1.4 Εμπόριο ανθρώπων

Η Ελλάδα είναι χώρα διέλευσης και προορισμού για θύματα της εμπορίας ανθρώπων, τα οποία διακινούνται για σεξουαλική εκμετάλλευση και καταναγκαστική εργασία. Δεδομένου ότι η χώρα αποτελεί ένα από τα κύρια σημεία εισόδου των μεταναστευτικών ρευμάτων στην Ευρώπη, τα πιθανά θύματα εμπορίας ανθρώπων μπορεί να εντοπιστούν μεταξύ των εισερχομένων στη χώρα παράνομων μεταναστών. Η παγκόσμια οικονομική κρίση έχει επιδεινώσει μόνο το ήδη πολύπλοκο πρόβλημα της εμπορίας ανθρώπων, καθώς η εκτεταμένη ανεργία και η δραστική μείωση των ευκαιριών οδηγούν σε απελπιστικές καταστάσεις, τόσο στις χώρες προέλευσης όσο και στις χώρες προορισμού, όπου οι άνθρωποι είναι επιρρεπείς σε κινδύνους και έχουν λίγες εναλλακτικές λύσεις. Το 2012, εντοπίστηκαν 94 θύματα εμπορίας, με 69 θύματα σεξουαλικής εκμετάλλευσης, 16 καταναγκαστικής εργασίας και 9 οικιακής υποτέλειας. Η πλειοψηφία των θυμάτων ήταν γυναίκες (European Commission, 2019).

Οι ελληνικές αστυνομικές αρχές κατέγραψαν 142 περιπτώσεις εμπορίας ανθρώπων κατά τα έτη 2014-2018, με την πλειονότητα των θυμάτων, επίσης, να είναι γυναίκες. Ο συνολικός αριθμός των θυμάτων στις περιπτώσεις που ερευνήθηκαν κατά τη διάρκεια αυτής της πενταετούς περιόδου ήταν 229. Οι ενήλικες γυναίκες αντιπροσώπευαν το 77,7% αυτού του συνόλου, που αντιστοιχούσε σε 178 άτομα, ενώ τα υπόλοιπα 60 θύματα ήταν ανήλικοι. Σύμφωνα με στοιχεία της αστυνομίας, οι τρεις πιο συνήθεις μορφές εμπορίας ανθρώπων στη χώρα είναι η σεξουαλική εκμετάλλευση, η αναγκαστική επαιτεία και η εργατική δουλεία, ειδικά στον γεωργικό τομέα (Giacheia, 2019).

Σε εθνικό επίπεδο καταβάλλονται εντατικές προσπάθειες για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων, μέσα από μια συνολική προσέγγιση που περιλαμβάνει νομοθετικές μεταρρυθμίσεις, συντονισμό μεταξύ των υπηρεσιών, προστασία των θυμάτων, εκστρατείες ευαισθητοποίησης του κοινού και συνεργασία με

ενδιαφερόμενους σημαντικούς διεθνείς οργανισμούς, καθώς και χώρες προέλευσης, διέλευσης και προορισμού (European Commission, 2019).

Τα παραπάνω παραδείγματα είναι ενδεικτικά σε σχέση με την έκταση και την μορφή της παραοικονομίας στην Ελλάδα. Ο Schneider (2015), εντοπίζοντας την έκταση του προβλήματος στην χώρα, προτείνει μια σειρά μέτρων όπως:

- ⇒ Επιστροφή του ΦΠΑ στις υπηρεσίες υψηλής έντασης εργασίας, προκειμένου να ενισχυθεί το κίνητρο για την παροχή των υπηρεσιών αυτών στην επίσημη οικονομία.
- ⇒ Οι επενδύσεις των νοικοκυριών θα πρέπει να εκπίπτουν από τον φόρο.
- ⇒ Οι ποινές για την παραοικονομία να εφαρμόζονται μόνο όταν αυτή σχετίζεται με το οργανωμένο έγκλημα.

3.2 Το πρόβλημα της φοροδιαφυγής

Σύμφωνα με τον Νόμο 3943 (ΦΕΚ 66, 2011), στην Ελλάδα η φοροδιαφυγή θεωρείται ως διαρκές έγκλημα και συνεπώς ως «συνεχές αυτόφωρο» που ανάλογα του ύψους του οφειλόμενου φόρου χαρακτηρίζεται ακόμα και κακούργημα. Έτσι, επιφέρει διάφορες ποινές που, συνήθως, έχουν τριπλό χαρακτήρα, δηλαδή, πρόσθετη φορολογία υπό μορφή προστίμου, διοικητικές δεσμεύσεις π.χ. αποκλεισμό συμμετοχής σε εμπορικές πράξεις όπως δημοπρασίες δημοσίου, μη έκδοση διαβατηρίου κ.ά. καθώς και ποινικές που μπορεί να φτάσουν έως και στην 20 έτη κάθειρξη.

Φαινόμενα φοροδιαφυγής εντοπίζονται σε μόνιμη βάση και, σαφώς, διαχρονικά. Το 2006 εντοπίστηκαν 20.851 περιπτώσεις χρήσης εικονικών ή εικονικών - πλαστών ή νοθευμένων φορολογικών στοιχείων, η αξία των οποίων ξεπερνούσε τα 505 εκατομμύρια ευρώ. Το φαινόμενο δε της χρήσης πλαστών και εικονικών φορολογικών στοιχείων αφορούσε όλους τους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας, από την παραγωγή και το εμπόριο αγαθών, την παροχή υπηρεσιών, μέχρι το χώρο των κατασκευών και των ελευθέρων επαγγελματιών. Οι εμπλεκόμενοι στην έκδοση και λήψη εικονικών και πλαστών φορολογικών στοιχείων, επιδιώκουν κυρίως, τη μη καταβολή ή τη μείωση καταβολής των ποσών τόσο έμμεσων όσο και άμεσων φόρων και σε μερικές περιπτώσεις την τακτοποίηση λογιστικών - φορολογικών ατασθαλιών που πάντα προέρχονται από την προσπάθεια των επιτηδευματιών και επιχειρήσεων να

μην καταβάλουν φόρους, αφού προηγήθηκαν άλλες μέθοδοι φοροδιαφυγής. Πιο αναλυτικά τα εν λόγω κρούσματα αφορούσαν (E-forologia, 2007):

- Την έκδοση εικονικών τιμολογίων που φορολογούνται με ειδικό τρόπο.
- Την έκδοση εικονικών φορολογικών στοιχείων με τη βοήθεια κατασκευασμένων κυκλωμάτων με εμπλεκόμενες επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται σε εθνικό ή κοινοτικό ή διεθνές πλαίσιο, οι οποίες, χρησιμοποιώντας διάφορα συστήματα και μηχανισμούς, αποβλέπουν στη μη καταβολή του οφειλόμενου ΦΠΑ ή στην αδικαιολόγητη επιστροφή ΦΠΑ.
- Την έκδοση εικονικών φορολογικών στοιχείων για την κάλυψη παρανόμων ενεργειών, όπως είναι η τοκογλυφία, το ξέπλυμα χρήματος, η κάλυψη λαθραίων εισαγωγών κ.λπ.
- Την έκδοση εικονικών ή νόθευση φορολογικών στοιχείων για την εμφάνιση πωλήσεων ή υπηρεσιών σε τέτοιο ύψος που είναι καθορισμένο από διατάξεις άλλων νόμων (πολλές φορές μη φορολογικών) για τη χορήγηση ωφέλειας στην επιχείρηση, π.χ. άδεια πετρελαιοκίνητου αυτοκινήτου, επιδοτήσεις, οικονομικές ενισχύσεις, δανειοδοτήσεις κ.λπ.
- Την έκδοση εικονικών πιστωτικών τιμολογίων για την εμφάνιση εκ μέρους των επιχειρήσεων, μικρότερων ακαθαρίστων εσόδων ή αμοιβών και συνεπώς μικρότερων φορολογητέων εκροών για την απόδοση του ΦΠΑ.

Με βάση με τα πλέον επικαιροποιημένα στοιχεία, η Ελλάδα βρισκόταν στην δεύτερη θέση σε σχέση με την φοροδιαφυγή από ΦΠΑ το 2017 μετά την Ρουμανία. Πιο αναλυτικά, η χώρα έχασε σε φοροδιαφυγή και παραοικονομία το 33,4% του συνολικού ΦΠΑ που αντιστοιχεί στο ΑΕΠ της, ποσοστό που αντιστοιχεί σε ένα ποσό της τάξης των 7,3 δισεκατομμυρίων ευρώ έναντι ποσοστού 11,2% που καταγράφεται για το σύνολο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Χαρακτηριστικό είναι, επίσης, ότι στην Ελλάδα μεταξύ 2016 και 2017 αυξήθηκε η φοροδιαφυγή στον ΦΠΑ από 32% σε 33,4% (Δασόπουλος, 2019).

Η περίοδος της χρηματοπιστωτικής κρίσης στην Ελλάδα, φαίνεται, ότι δημιούργησε πρόσφορο έδαφος για φοροδιαφυγή, με τα τελευταία χρόνια της υπερβολικής φορολογίας να επιδεινώνουν το πρόβλημα. Η αύξηση των φόρων το 2017, συμπεριλαμβανομένης της αύξησης του ανώτατου συντελεστή ΦΠΑ από 23% σε 24%, οδήγησε σε αύξηση των εσόδων κατά 300 εκατ. ευρώ από έτος σε έτος, αλλά οδήγησε

και σε περαιτέρω απώλειες εσόδων, κάτι που απέδειξε το πόσο άσκοπη ήταν η συνεχής αύξηση των φόρων (Chrysolora, 2019).

Το εισόδημα που προέρχεται από την αδήλωτη εργασία θεωρείται η βασική αιτία για την περιορισμένη ελληνική φορολογική βάση. Επιπλέον, η δομή της ελληνικής οικονομίας, που αποτελείται, κυρίως, από μικρές επιχειρήσεις και αυτοαπασχολούμενους, θεωρείται, επίσης, ως ένας από τους κύριους λόγους που εντείνουν την φοροδιαφυγή. Το ποσό του αδήλωτου εισοδήματος εκτιμήθηκε το 2010 στο 20% του ΑΕΠ ή σε 50 δισεκατομμύρια ευρώ (Mylonas, Magginas & Pateli, 2010).

Μια στις 2 ελληνικές επιχειρήσεις που ελέγχθηκαν κατά το πρώτο τρίμηνο του 2018 διαπιστώθηκε ότι διέπραξαν κάποιο είδος φορολογικού αδικήματος, σύμφωνα με την Ανεξάρτητη Αρχή Δημοσίων Εσόδων (ΑΑΔΕ). Οι πράκτορες της ΑΑΔΕ διαπίστωσαν ότι το 50,2% των ελεγχόμενων επιχειρήσεων είχαν παραβιάσει τους φορολογικούς κανονισμούς. Τα χαμένα έσοδα αυξήθηκαν κατά 217% σε σύγκριση με την αντίστοιχη περίοδο του 2017, ενώ εκτιμάται ότι η πραγματική ζημιά ανήλθε στα 21,8 εκατομμύρια ευρώ. Συγκεκριμένα, ο αριθμός των επιχειρήσεων με φορολογικές παραβάσεις, κατά το πρώτο τρίμηνο του 2018, ανήλθε σε 2.409 έναντι 1.451 την αντίστοιχη περίοδο του προηγούμενου έτους, παρουσιάζοντας αύξηση 66,01%. Σε σύγκριση με το πρώτο τρίμηνο του 2017, σημειώθηκε αύξηση κατά 29,89% στους ελέγχους, ο οποίος αντιπροσωπεύει συνολικά 1.066 ελέγχους (Chrysopoulos, 2018).

Η μελέτη των Drogalas, Anagnostopoulou, Pazarskis & Galeas (2018), παρέχει στοιχεία για το εκτιμώμενο επίπεδο φοροδιαφυγής μικρών και πολύ μικρών επιχειρήσεων, καθώς και για διάφορους παράγοντες όπως η ανεπάρκεια της δημόσιας διοίκησης, οι αρνητικοί οικονομικοί παράγοντες και οι αρνητικοί ψυχολογικοί παράγοντες. Όπως υπαγορεύει και η διεθνής εμπειρία - προκειμένου να αντιμετωπιστεί ένα σύνθετο, πολυεπίπεδο και δυναμικό πρόβλημα, όπως η φοροδιαφυγή, η δέσμευση, ο σχεδιασμός, οι πόροι, η οργάνωση και η συνεχής προσπάθεια είναι προαπαιτούμενα, ενώ η απλούστευση της φορολογικής νομοθεσίας είναι το πρώτο βήμα.

Σε σχέση με την αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής, ο Schneider (2015), παραθέτει τις πιο κάτω προτάσεις:

- Φορολογική αμνηστία: στην περίπτωση που δηλωθούν έσοδα από φοροδιαφυγή να υπάρχει ένα πάγιο ποσοστό πληρωτέου φόρου 25%-30%. Μετά από αυτό να ισχύσουν αυστηρές ποινές.

- Παροχή κινήτρων στους φοροεισπράκτορες με σύστημα ανταπόδοσης.
- Οι πιθανοί φοροφυγάδες να ενημερώνονται από την εφορία ότι υπάρχουν ενδείξεις φοροδιαφυγής κι ότι αν καταβάλουν το 20% επί των «ύποπτων κεφαλαίων» δεν θα έχουν καμία περαιτέρω ενόχληση.
- Κάθε ελληνικό νοικοκυριό να μπορεί να έχει δικαίωμα έκπτωσης από τη συνολική φορολογική του επιβάρυνση ενός ορισμένου ποσού των καταβληθέντων φόρων προστιθέμενης αξίας.

Ο Κλωθάκης (2015), αναφέρει επιπλέον μέτρα και μεθοδεύσεις που θα ήταν ικανά να περιορίσουν το φαινόμενο της φοροδιαφυγής στην χώρα. Πιο αναλυτικά, προτείνει:

- ⇒ Όλες οι διαδικασίες πληρωμών και εισπράξεων να γίνονται μέσω τραπεζικού συστήματος.
- ⇒ Σύνδεση όλων των επιχειρηματικών λογαριασμών με το σύστημα της Γενικής Γραμματείας Πληροφοριακών Συστημάτων και δυνατότητα είσπραξης βεβαιωμένων οφειλών με αυτόματο τρόπο από τους λογαριασμούς αυτούς.
- ⇒ Σύνδεση της Γενικής Γραμματείας Πληροφοριακών Συστημάτων με τα ασφαλιστικά ταμεία και είσπραξη ασφαλιστικών οφειλών με αυτόματο τρόπο στα πρότυπα των φόρων, δηλαδή, να δύναται να εισπράττει τις βεβαιωμένες ασφαλιστικές εισφορές με αυτόματο τρόπο από τους εταιρικούς λογαριασμούς.
- ⇒ Αντικατάσταση ή τροποποίηση του Τέλους Επιτηδεύματος με ένα Τέλος συνδεδεμένο με τον τζίρο των επιχειρήσεων.
- ⇒ Όλοι οι δημόσιοι υπάλληλοι και λειτουργοί, καθώς και όλοι οι πολιτικοί, για το χρονικό διάστημα που υπηρετούν την χώρα, να έχουν περιορισμένες συνταγματικές ελευθερίες.

Η μέχρι τώρα ισχύουσα νομοθεσία στην Ελλάδα, προβλέπει, μεταξύ άλλων, τις παρακάτω κυρώσεις για παραβάσεις που σχετίζονται με φοροδιαφυγή (Enikonomia, 2017):

- Ποινή φυλάκισης τουλάχιστον 2 ετών, εφόσον ο φόρος που αναλογεί στα φορολογητέα εισοδήματα ή στα περιουσιακά στοιχεία που έχουν αποκρυβεί υπερβαίνει, ανά φορολογικό ή διαχειριστικό έτος, τις 100.000 ευρώ.
- Ποινή φυλάκισης τουλάχιστον 2 ετών, αν το προς απόδοση ποσό του κύριου φόρου που δεν αποδόθηκε ή αποδόθηκε ανακριβώς ή επεστράφη ή

συμψηφίστηκε ή εξέπεσε ή διακρατείται υπερβαίνει ανά φορολογικό ή διαχειριστικό έτος τις 50.000 ευρώ.

→ Ποινή φυλάκισης τουλάχιστον 1 έτους, εφόσον η συνολική αξία εικονικών φορολογικών στοιχείων υπερβαίνει το ποσό των 75.000 ευρώ.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Με βάση την αναζήτηση στοιχείων για την ολοκλήρωση της παρούσας εργασίας, διαμορφώθηκαν κάποια σημαντικά συμπεράσματα.

Αρχικά, η φύση της παραοικονομίας και της φοροδιαφυγής είναι απαγορευτική για τον ακριβή ποσοτικό προσδιορισμό τους. Εφόσον οι παράνομες συναλλαγές δεν καταγράφονται πουθενά είναι εύλογο και το να μην μπορούν να υπολογιστούν. Επίσης, είναι αδύνατο να γνωρίζει κάποιος τα ακριβή εισοδήματα που δεν δηλώνονται από τους φορολογούμενους.

Η έκταση, συγκεκριμένα, της φοροδιαφυγής σε μια χώρα φαίνεται, ακόμα, ότι εξαρτάται, από την μια, από το φορολογικό ήθος ή την ροπή των φορολογούμενων στο να φοροδιαφύγουν και, από την άλλη, από τις ικανότητες των φορολογικών αρχών να περιορίσουν αυτήν την τάση.

Διεθνώς, τα προϊόντα που διακινούνται παράνομα είναι διαφόρων κατηγοριών και αποφέρουν κέρδη εκατομμυρίων στους λαθρέμπορους οι οποίοι δεν διστάζουν να εμπορεύονται έναντι κερδών ακόμα και ανθρώπους ή άγρια ζώα. Το εμπόριο ναρκωτικών ανθεί παντού, χωρίς να λαμβάνεται υπόψη το κόστος σε ανθρώπινες ζωές παρά μόνο το οικονομικό όφελος.

Σε κάθε χώρα, υπάρχει ένας μεγάλος αριθμός φορολογούμενων που αναζητούν τρόπους για να αποφύγουν την πληρωμή φόρων. Σήμερα, οι φορολογικοί παράδεισοι, πέρα από τις παραδοσιακές μεθόδους της φοροδιαφυγής, αποτελούν ένα από τα χρησιμότερα εργαλεία όσων επιθυμούν να φοροδιαφύγουν.

Η κατάσταση στην Ελλάδα είναι εξίσου δεινή. Η χώρα συγκαταλέγεται στις πρώτες χώρες με τον μεγαλύτερο όγκο λαθρεμπορίου τσιγάρων, ενώ αποτελεί κέντρο του άξονα εμπορίας ναρκωτικών και όπλων, που συνδέει την Ασία με τις χώρες της Ευρώπης.

Όσον αφορά το πρόβλημα της φοροδιαφυγής, αυτό είναι γνωστό και διαχρονικά μείζον. Το 2017, η χώρα βρισκόταν στην δεύτερη θέση σε σχέση με την φοροδιαφυγή από ΦΠΑ, ενώ κατά το ίδιο έτος, μεταξύ επιλεγμένων χωρών του κόσμου, φιλοξενούσε τον υψηλότερο όγκο υπόγειων και παράνομων οικονομικών δραστηριοτήτων.

Η μετρίαση των προβλημάτων αυτών στην χώρα δεν είναι εύκολη υπόθεση. Κι αυτό, κυρίως, διότι υπάρχει μεγάλος αριθμός συμφερόντων που εξυπηρετούνται από τις παράνομες αυτές ενέργειες, όπως οι δράσεις του οργανωμένου εγκλήματος. Νομοθετικά, ορίζονται κυρώσεις για σχετικές παραβάσεις, αλλά φαίνεται ότι αυτές δεν είναι αρκετές για τον περιορισμό των φαινομένων. Χρειάζεται ολική και σφαιρική αντιμετώπιση του προβλήματος, κυρίως, με την παροχή κινήτρων έναντι των πολιτών ώστε να είναι συνεπείς στις φορολογικές τους υποχρεώσεις. Χρειάζεται να καλλιεργηθεί η αντίληψη ότι η είσπραξη φόρων θα μπορέσει να βελτιώσει την παροχή των δημοσίων παροχών και, άρα, την ποιότητα ζωής των πολιτών. Για να μπορέσουν να αντιμετωπιστούν φαινόμενα όπως η παραοικονομία και η φοροδιαφυγή, χρειάζεται η συνεργασία και η συγκατάβαση τόσο των πολιτών όσο και του κράτους.

Βιβλιογραφία

Agouridis, G., (2019), “Negative lead of Greece in smuggling of cigarettes”, Independent Balkan News Agency, διαθέσιμο στο: <https://balkaneu.com/negative-lead-of-greece-in-smuggling-of-cigarettes/>, ανακτήθηκε την 31/08/2019.

Αρβανίτης, Ν., (2015), «Οι σύγχρον(ισμεν)ες διαδρομές του οργανωμένου εγκλήματος», διαθέσιμο στο: <https://www.viadiplomacy.gr/i-sigchrones-diadromes-tou-organomenou-egklimatou/>, ανακτήθηκε την 05/08/2019.

Boatright, J., R., (2008), *Ethics in finance*, 2nd Edition, USA: Blackwell Publishers.

British American Tobacco, (2019), “Illegal tobacco trade: A growing black market”, διαθέσιμο στο: <https://www.bat.com/ait#>, ανακτήθηκε την 05/08/2019.

Buehn, A. & Schneider, F., (2008), *MIMIC models, cointegration and error correction: an application to the French shadow economy*, CESifo Working Paper.

Chrysopoulos, P., (2018), “One-in-Two Greek Businesses ‘Breaking Tax Laws’”, Greek Reporter, διαθέσιμο στο: <https://greece.greekreporter.com/2018/06/04/one-in-two-greek-businesses-breaking-tax-laws/>, ανακτήθηκε την 07/09/2019.

Clark, J., (2008), “Why was tax evasion the only thing pinned on Al Capone?”, How Stuff Works, διαθέσιμο στο: <https://history.howstuffworks.com/history-vs-myth/capone-tax-evasion.htm>, ανακτήθηκε την 10/08/2019.

Consultancy, (2018), “Europe home to 6 of the globe’s top 10 tax havens, Ireland tops list”, διαθέσιμο στο: <https://www.consultancy.eu/news/1641/europe-home-to-6-of-the-globes-top-10-tax-havens-ireland-tops-list>, ανακτήθηκε την 11/08/2019.

Chrysolora, E., (2019), “Overtaxation led to tax evasion”, Ekathimerini, διαθέσιμο στο: <http://www.ekathimerini.com/244280/article/ekathimerini/business/overtaxation-led-to-tax-evasion>, ανακτήθηκε την 07/09/2019.

Δασόπουλος, Τ., (2019), «ΕΕ: Η Ελλάδα συνεχίζει να χάνει το ένα στα τρία ευρώ από ΦΠΑ». News 247, διαθέσιμο στο: <https://www.news247.gr/oikonomia/ee-ellada-synechizei-chanei-ena-sta-tria-eyro-apo-fpa.7495898.html>, ανακτήθηκε την 07/09/2019.

- De Soto, H., (1989), *The other path: The informal revolution*, New York.
- Dell' Anno, R., (2007), The shadow economy in Portugal: an analysis with the MIMIC approach, *Journal of Applied Economics*, 10 (2):253–277.
- Δημόπουλος, Χ., Πρόλογος. Στο Ριζάβα, Φ., (2012), *Οργανωμένο Έγκλημα: Θεωρητική προσέγγιση, κατ' άρθρον ερμηνεία και νομολογιακή αντιμετώπιση*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Drogalas, G., Anagnostopoulou, E., Pazarskis, M. & Galeas, S., (2018), Tax Evasion in Small and Micro Greek Firms in the Light of the Economic Recession, *Theoretical Economics Letters*, 8: 135-146.
- E-daily, (2018), «Ποιοι πρωταγωνιστούν στο εμπόριο ναρκωτικών και πώς «ξεπλένεται» το χρήμα», διαθέσιμο στο: <https://www.e-daily.gr/news/119024/poioi-prwtagwnistoun-sto-emporio-narkwtikwn-kai-pws-xeplenetai-to-xrima-pics>, ανακτήθηκε την 31/08/2019.
- E- forologia, (2007), «Απάτες με πλαστά τιμολόγια πάνω από 500 εκατ. Ευρώ», διαθέσιμο στο: <https://www.e-forologia.gr/cms/viewContents.aspx?id=3004>, ανακτήθηκε την 07/09/2019.
- Eilat, Y. & Zinnes, C., (2000), *The evolution of the shadow economy in transition countries: consequences for economic growth and donor assistance*, Harvard Institute for International Development, CAER II Discussion Paper (83).
- Enikonomia, (2017), «Ποια αδικήματα φοροδιαφυγής μας στέλνουν στη... φυλακή», διαθέσιμο στο: <http://www.enikonomia.gr/my-money/163567,poia-adikimata-forodiygis-mas-stelnoun-sti-fylaki.html>, ανακτήθηκε την 10/09/2019.
- Επαγγελματικό Επιμελητήριο Αθηνών, (2017), «Παραοικονομία και φοροδιαφυγή στην Ελλάδα», διαθέσιμο στο: <https://www.eea.gr/arthra-eea/paraoikonomia-kai-forodiygi-stin-ellada/>, ανακτήθηκε την 20/08/2019.
- Euro2day, (2013), «Τα πιο επικερδή εγκλήματα του πλανήτη», διαθέσιμο στο: <https://www.euro2day.gr/news/world/article/1125327/ta-poio-epikerdh-egklhmata-toy-planhth.html>, ανακτήθηκε την 05/08/2019.

European Commission, (2014), *Communication from the commission to the council and the European parliament on the EU approach against wildlife trafficking*, Brussels.

European Commission, (2019), “Together Against Trafficking in Human Beings: Greece”, διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/anti-trafficking/member-states-0/Greece_en, ανακτήθηκε την 05/09/2019.

Europol, (2019), “Illicit firearms trafficking”, διαθέσιμο στο: <https://www.europol.europa.eu/crime-areas-and-trends/crime-areas/illicit-firearms-trafficking>, ανακτήθηκε την 01/08/2019.

Farah, D. & Braun, S., (2007), *Merchant of Death: Money, Guns, Planes, and the Man Who Makes War Possible*, Hoboken, New Jersey: John Wiley and Sons.

Feige, L., E., (1989), *The Underground Economies, Tax Evasion and Information Distortion*, Cambridge: Cambridge University Press.

Giacheia, A., (2019), “Greece Raises Awareness for World Day Against Human Trafficking”, Greek Reporter, διαθέσιμο στο: <https://greece.greekreporter.com/2019/07/31/greece-raises-awareness-for-world-day-against-human-trafficking/>, ανακτήθηκε την 05/09/2019.

Greek City Times, (2017), “Forbes ranks Greece’s shadow economy as 1st in the world”, διαθέσιμο στο: <https://greekcitytimes.com/2017/02/15/forbes-ranks-greeces-shadow-economy-as-1st-in-the-world/>, ανακτήθηκε την 20/08/2019.

Hayoz, N. & Hug, S., (2007), *Tax evasion, Trust and state capacities*, Germany: Peter Lang AG.

Η Καθημερινή, (2018), «Συνελήφθησαν 22 άτομα για παράνομη εισαγωγή, διακίνηση και εμπορία όπλων και πυρομαχικών», 20 Ιουλίου.

Η Καθημερινή, (2019α), «Με 94 εκατ. ευρώ ανά ώρα «τρέχει» η φοροδιαφυγή στην Ευρώπη», 30 Μαρτίου.

Η Καθημερινή, (2019β), «Bloomberg: Τα λαθραία τσιγάρα βλάπτουν τις συντάξεις των Ελλήνων», 31 Αυγούστου.

Inter-American Center of Tax Administrations, (2019), “Tax Evasion in Latin America: An Urgent Call for Attention”, διαθέσιμο στο: <https://www.ciat.org/tax-evasion-in-latin-america-an-urgent-call-for-attention/?lang=en>, ανακτήθηκε την 11/08/2019.

Interpol, (2019), “Firearms trafficking”, διαθέσιμο στο: <https://www.interpol.int/Crimes/Firearms-trafficking>, ανακτήθηκε την 05/08/2019.

Kirchler, E., (2007), *The Economic Psychology of Tax Behaviour*, Cambridge: Cambridge University Press.

Κλωθάκης, Ν., (2015), «Προτάσεις για την αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής στην Ελλάδα», E-forologia, διαθέσιμο στο: <https://www.e-forologia.gr/cms/viewContents.aspx?id=189502>, ανακτήθηκε την 07/09/2019.

Κορρές Μ., Γ. & Χιόνης, Π., Δ., (2003), *Ελληνική Οικονομία: Οικονομική Πολιτική και Ανάλυση Βασικών Μακροοικονομικών Μεγεθών*, Αθήνα: Εκδόσεις Σταμούλη.

Κουκάκης, Θ., (2018), «Εμπόριο όπλων, ληστείες και διαφθορά: Πού ξεπλένεται το μαύρο χρήμα στην Ελλάδα», Reader, διαθέσιμο στο: <https://www.reader.gr/news/oikonomia/emporio-oplon-listeies-kai-diafthora-poy-xeplenetai-mayro-hrima-stin-ellada>, ανακτήθηκε την 02/09/2019.

Leman, J. & Jassens, S., (2015), *Human Trafficking and Migrant Smuggling in Southeast Europe and Russia: Learning Criminal Entrepreneurship and Traditional Culture*, Springer.

Mara, E., R., (2015), Emerging Markets Queries in Finance and Business, *Procedia Economics and Finance*, 32:1638 – 1646.

Michaletos, I., (2011), “Organized Crime in Greece: Statistics, Trends and Police Countermeasures in 2011”, Balkanalysis, διαθέσιμο στο: <http://www.balkananalysis.com/greece/2011/05/15/organized-crime-in-greece-statistics-trends-and-police-countermeasures-in-2011-2/>, ανακτήθηκε την 02/09/2019.

Μικρομέτοχος, (2016), «Παραοικονομία: Οι Αιτίες, ο εντοπισμός, οι συνέπειες και η αντιμετώπιση της», διαθέσιμο στο: <https://www.mikrometoxos.gr/%CF%80%CE%B1%CF%81%CE%B1%CE%BF%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%AF%CE%B1-%CE%BF%CE%B9-%CE%B1%CE%B9%CF%84%CE%AF%CE%B5%CF%82->

[%CE%BF-](#)

[%CE%B5%CE%BD%CF%84%CE%BF%CF%80%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82/](#), ανακτήθηκε την 01/08/2019.

Misman, M., Rohaya, R., Normah, N. & Rozainun, A., R., (2013), Determinants of Tax Evasion on Imported Vehicles, *Procedia Economics and Finance*, 7: 205 – 212.

Μπεζαντάκος, Α., (2014), «Offshore εταιρείες, νομικές οντότητες και σχηματικά παραδείγματα απεικόνισης των δραστηριοτήτων τους στην Ελληνική οικονομία», Tax Heaven, διαθέσιμο στο: <https://www.taxheaven.gr/laws/circular/view/id/18495>, ανακτήθηκε την 10/08/2019.

Muller, C., (2019), “What is Tax Evasion And How Can You Avoid It?”, Dough Roller, διαθέσιμο στο: <https://www.doughroller.net/taxes/what-is-tax-evasion/>, ανακτήθηκε την 10/08/2019.

Murphy, R., (2019), *The European Tax Gap*, A report for the Socialists and Democrats Group in the European Parliament.

Murray, R., (2012), *Tax Avoidance*, London, UK: Sweet & Maxwell.

Mylonas, P., Magginas, N. & Pateli, E., (2010), *What Are the Margins for Increasing PIT Revenue in the Greek Economy?*, Monthly Macroeconomic Outlook, National Bank of Greece.

National Crime Agency, (2019), “Drug trafficking”, διαθέσιμο στο: <https://www.nationalcrimeagency.gov.uk/what-we-do/crime-threats/drug-trafficking>, ανακτήθηκε την 05/08/2019.

Νόμος 2960, (2001), «Εθνικός Τελωνειακός Κώδικας», ΦΕΚ 265, Τεύχος Α΄, 22 Νοεμβρίου.

Νόμο 3943, (2011), «Καταπολέμηση της φοροδιαφυγής, στελέχωση των ελεγκτικών υπηρεσιών και άλλες διατάξεις αρμοδιότητας Υπουργείου Οικονομικών», ΦΕΚ 66, Τεύχος Α΄, 31 Μαρτίου.

Oxfam International EU Advocacy Office, (2015), *Pulling the plug: How to stop corporate tax dodging in Europe and beyond*.

Πετράκης, Ε., Π., (2013), «Η ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ», In deep analysis, διαθέσιμο στο: <http://www.indepanalysis.gr/analyseis/arthra/h-paraoikonomia-sthn-ellada>, ανακτήθηκε την 20/08/2019.

RAND Corporation, (2019), “International arms trade on the dark web”, διαθέσιμο στο: <https://www.rand.org/randeurope/research/projects/international-arms-trade-on-the-hidden-web.html>, ανακτήθηκε την 01/08/2019.

Ριζάβα, Φ., (2012), *Οργανωμένο Έγκλημα: Θεωρητική προσέγγιση, κατ’ άρθρον ερμηνεία και νομολογιακή αντιμετώπιση*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Sandmo, A., (2015), *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences, 2nd Edition*, Elsevier Ltd.

Savona, U., E. & Riccardi, M., (2011), *FROM ILLEGAL MARKETS TO LEGITIMATE BUSINESSES: THE PORTFOLIO OF ORGANISED CRIME IN EUROPE*, Organised Crime Portfolio.

Schneider, F., Buehn, A. & Montenegro, E., C., (2010), *Shadow Economies All over the World: New Estimates for 162 Countries from 1999 to 2007*, Policy Research Working Paper 5356, The World Bank Development Research Group Poverty and Inequality Team & Europe and Central Asia Region Human Development Economics Unit.

Schneider, F. & Enste, D., (2002), *Hiding in the shadows: the growth of the underground economy*, International Monetary Fund.

Schneider, F. & Williams, C., C., (2013), *The Shadow Economy*, The Institute of Economic Affairs.

Schneider, F., Μέτρα κατά της παραοικονομίας. Στο Παλαιτσάκη, Γ. & Χατζηκωνσταντίνου, Μ., (2015), «Πάνω από 41 δισ. ευρώ η παραοικονομία στην Ελλάδα», *Η Ναυτεμπορική*, 21 Απριλίου.

Schneider, F., (2016), *Estimating the size of the shadow economies in highly- developed countries: Selected new results*, CESifo DICE Report 4.

Scott, D., Hanlon, M. & Maydew, E., (2010), The Effects of executives on corporate tax avoidance, *The Accounting Review*, 85(4): 1163-1189.

Shelley, L., (2010), *Human Trafficking: A Global Perspective*, New York: Cambridge University Press.

Στεργίου, Λ., (2010), «Εκεί όπου εξαφάνισαν τη φοροδιαφυγή...», *Η Καθημερινή*, 10 Ιανουαρίου.

Σούλης, Σ., (2015), *Εφαρμοσμένη Κοινωνική Πολιτική*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.

Stankevicius, E. & Leonas, L., (2015), Hybrid Approach Model for Prevention of Tax Evasion and Fraud, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 213: 383 – 389.

Τάτσος, Ν., (2001), *Παραοικονομία και φοροδιαφυγή στην Ελλάδα*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.

Ταχυδρόμος, (2019), «Θα κέρδιζαν πάνω από 1 εκατ. ευρώ από τη χασισοφυτεία - μαμούθ στη Λάρισα», 26 Ιουλίου.

The Global Economy, (2019), “Shadow economy - Country rankings”, διαθέσιμο στο: https://www.theglobaleconomy.com/rankings/shadow_economy/, ανακτήθηκε την 07/08/2019.

The National Herald, (2017), “Greek Shadow Economy Market Worst in the EU, Costly Too”, διαθέσιμο στο: <https://www.thenationalherald.com/173844/greek-shadow-economy-market-worst-eu-costly/>, ανακτήθηκε την 20/08/2019.

Torgler, B. & Schneider, F., (2009), The impact of tax morale and institutional quality on the shadow economy, *Journal of Economic Psychology*, 30(2):228-245.

Trump, K., (2017), *Poaching and Illegal Wildlife Trading*, WWF Greece.

UNODC, (2010), *Organized crime involvement in trafficking in persons and smuggling of migrants*, Issue Paper.

UNODC, (2019), “Drug trafficking”, διαθέσιμο στο: <https://www.unodc.org/unodc/en/drug-trafficking/index.html>, ανακτήθηκε την 01/08/2019.

Zidakou, I., (2014), “Crete: Two Criminal Organizations Dismantled”, Greek Reporter, διαθέσιμο στο: <https://greece.greekreporter.com/2014/08/18/crete-two-criminal-organizations-dismantled/>, ανακτήθηκε την 02/09/2019.

Zucman, G., (2015), *The secret wealth of nations*, University of Chicago Press
Economic Books.